

Rapport

Mensen met een lage sociaaleconomische status

Inzet op de doelgroep bij beleid en
organisatie van sport en bewegen

Mensen met een lage sociaaleconomische status

Inzet op de doelgroep bij beleid en organisatie
van sport en bewegen

Met steun van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Mulier Instituut

Wikke van Stam
Vicky Dellas

Voor meer informatie kunt u contact
opnemen met het Mulier Instituut.

© Mulier Instituut

Utrecht, 23 juni 2023
www.mulierinstituut.nl
info@mulierinstituut.nl

Disclaimer

U mag delen uit deze publicatie overnemen op voorwaarde van bronvermelding:
auteurs, de titel van de publicatie en het jaar van uitgave.

Er gelden gebruiksvoorwaarden voor de foto's in deze publicatie. Neem foto's daarom niet over zonder
toestemming van het Mulier Instituut.

Over ons

Het Mulier Instituut doet sportonderzoek voor beleid en samenleving. Voor overheden, maatschappelijke organisaties, onderwijsinstellingen, sportorganisaties en bedrijven onderzoeken we allerlei thema's op het gebied van sport en sportief bewegen: van de sportdeelname van (groepen) Nederlanders tot de motorische vaardigheden van kinderen, en van diversiteit en inclusie in de sport tot de economische impact van sportevenementen.

Het Mulier Instituut is een onafhankelijke stichting zonder winstoogmerk.

Ons doel is bijdragen aan goed onderbouwd beleid, gericht op de bevordering van sport, sportief bewegen en versterking van de sportsector. Dit doen we op verschillende manieren:

We verzamelen data en monitoren de Nederlandse sportsector en beleidsprogramma's.

We ontwikkelen kennis en onderzoeksmethoden via verkennende en verdiepende studies.

We duiden onderzoeksuitkomsten en vertalen deze naar de beleidspraktijk.

We onderbouwen beleidsbeslissingen met expertise en advies.

We bieden gevraagd en ongevraagd duiding en reflectie in de rol van 'kritische vriend' van de sportsector.

We zetten ons in voor de bevordering van de sportwetenschap.

Inhoudsopgave

Mensen met een lage sociaaleconomische status

1	Achtergrond	5
1.1	Aanleiding	5
1.2	Doelstelling	7
2	Onderzoeksmethode	9
2.1	Vragenlijsten	9
2.2	(Groeps)interviews	9
3	Lokaal beleids- en organisatielandschap	11
3.1	Lokaal beleidslandschap	11
3.2	Organisatielandschap	13
4	Perceptie professionals van sociaaleconomische status	15
4.1	Betekenis van SES volgens professionals	15
4.2	Aansluiting van huidig beleid en aanbod	16
4.3	Belemmeringen	17
5	Mensen met een lage sociaal-economische status bereiken	21
5.1	Specifieke aandacht voor werving bij verenigingen	21
5.2	Wijkgerichte aanpak	23
5.3	Betaalbaarheid van sport en bewegen	24
5.4	Goede sportprofessionals	26
6	Mensen met een lage sociaal-economische status betrekken	28
6.1	Perceptie van professionals op betrekken	28
6.2	Betrekken bij het opstellen van gemeentelijk beleid	29
6.3	Betrekken door buurtsportcoaches	30
	Intermezzo - Een praktijkvoorbeeld uit een gemeente	32
6.4	Betrekken als vrijwilliger bij sportverenigingen	34
	Conclusie & aanbevelingen	36
	Bronnen	42
	Bijlage - verschillen in deelnamecijfers	46

Achtergrond

1.1 Aanleiding

Kansenongelijkheid is een actueel maatschappelijk thema en staat hoog op de politieke agenda. Daarbij is de sociaaleconomische status een belangrijke voorspeller van ongelijkheid. *'Sociaaleconomische status (SES) staat voor de positie van mensen op de maatschappelijke ladder. Die positie ontstaat uit een combinatie van 1) materiële omstandigheden, 2) vaardigheden, capaciteiten en kennis en 3) het sociale netwerk en de status en macht van mensen in dat netwerk. SES kan niet op een directe manier gemeten worden. Wel kan SES bij benadering gemeten worden met de indicatoren inkomen, opleidingsniveau en beroepsstatus'* (Kompas Volksgezondheid Noord- en Oost-Gelderland, z.d.).

Deze definitie geeft al aan dat SES niet op een directe manier te meten is. SES bestaat uit veel componenten, waarvan het ene makkelijker meetbaar is dan het andere. Daardoor zijn veel verschillen te zien in hoe onderzoekers SES meten. In de onderzoeken die we in dit rapport aanhalen voor cijfers over sport- en beweegdeelname van mensen met een lage SES (Van den Dool, 2022; Van Stam et al., 2021), is SES waar mogelijk gemeten door het hoogst voltooide opleidingsniveau te kruisen met het gezinsinkomen. Door van beide indicatoren drie groepen te maken (laag, midden en hoog) en die met elkaar te kruisen, ontstonden negen SES-groepen. Voor de groep lage SES is de laagste groep gebruikt, dus laag opleidingsniveau en laag inkomen.

De ongelijkheid tussen de verschillende SES-groepen is domeinoverstijgend. In sectoren als gezondheid (o.a. Kok, 2022; Pharos, 2022) en onderwijs (o.a. Zumbuehl & Dillingh, 2020) zijn verschillen te zien, maar ook in de sport- en beweegsector zorgt de SES voor ongelijkheid. Op deze laatste sector zoomen we in dit rapport in.

Verschillen in sport en bewegen

Mensen met een lage SES sporten en bewegen over het algemeen minder en zijn minder vaak lid van een sportvereniging (zie bijlage). Deze verschillen zijn de laatste jaren alleen maar toegenomen (Van den Dool, 2022). De coronaperiode heeft het gat in de sport- en beweegdeelname tussen mensen met een lage SES en mensen met een hoge SES vergroot (De Boer, 2021; Grubben & Hoekman, 2021). Experts op lokaal niveau zagen 'dat bepaalde kwetsbare groepen (o.a. mensen met een lage SES, [...]) gedurende de coronapandemie meer uit beeld raakten voor beweeg- en sportprofessionals' (Reitsma et al., 2022, p.9). Met het vergroten van de verschillen lijkt corona ook de aandacht voor inzetten op het verkleinen van deze verschillen te hebben vergroot.

Ieder individu heeft zijn/haar eigen motieven en belemmeringen om wel of niet te kiezen voor deelname aan sport en bewegen. Over het algemeen noemen

volwassenen plezier en gezondheid/conditie het vaakst als reden om te sporten (Van den Dool, 2022). Dit geldt voor alle SES-groepen. Volwassenen met een lage SES noemen sociale contacten iets vaker als reden om te sporten dan mensen met een hoge SES (Van den Dool, 2022).

Maar uit onderzoek komt ook dat bepaalde belemmeringen verschillen onder verschillende bevolkingsgroepen. Hoe lager de SES, hoe vaker volwassenen bijvoorbeeld hun gezondheid als belemmering ervaren om te bewegen (Van Stam & Van den Dool, 2020). Van de volwassenen met een lage SES ervaart een derde (34%, waarvan 17% ernstig) belemmeringen vanwege de gezondheid, terwijl dit bij personen met een hoge SES een kwart is (25%, waarvan 4% ernstig). Dit is niet vreemd, aangezien mensen met een lage SES vaker een lichamelijke beperking of chronische aandoening hebben (Van den Dool, 2022). Naast gezondheid ervaren mensen met een lage SES 'gebrek aan geld', 'sport is niet leuk' en 'onbekendheid met welke sporten er zijn' vaker als belemmeringen dan mensen met een hoge SES (Van den Dool, 2022).

Beleids- en organisatielandschap

Bij het opstellen van sport- en beweegbeleid en bij uitvoeringsorganisaties in de sport is op veel plekken aandacht voor het toegankelijker maken van sport en bewegen voor mensen met een lage SES. Dit is mede op gang gekomen of geïntensiveerd door het landelijke sportakkoord. Na de komst van het eerste landelijke sportakkoord (Ministerie van VWS et al., 2018) is vanaf 2019 in zo goed als elke gemeente of regio een lokaal sportakkoord gesloten. In navolging op het landelijke sportakkoord is in de meeste lokale akkoorden sport voor en door kwetsbare groepen een belangrijk thema. Daarbij worden mensen met een lage SES vaak gezien als een kwetsbare groep.

Vanaf 2023 is het Sportakkoord II (Ministerie van VWS et al., 2022) in werking, waarin wordt voortgeborduurd op het eerdere akkoord en sport voor en door kwetsbare groepen een belangrijk thema blijft. Hierin is binnen de pijler 'inclusie' het doel gesteld om financiële, sociale en praktische belemmeringen weg te nemen voor mensen die nog niet of weinig sporten en bewegen. Vaak wordt daarbij (ook) gedacht aan mensen met een lage SES. Dit doel vertalen gemeenten en lokale organisaties dit jaar naar de lokale situatie in de lokale/regionale sportakkoorden.

Ook in eerder landelijk beleid zijn er programma's geweest die zich richtten op deelname aan sport en bewegen van mensen met een lage SES. Vanuit het programma Sport en Bewegen in de Buurt zijn onder andere verschillende Sportimpuls-projecten opgezet specifiek voor mensen met lage SES. Voor kinderen en jongeren was er een subsidieonderdeel voor projecten specifiek voor jeugd uit lage-inkomensbuurten (JILIB). Hierbij werden lokale initiatieven gesubsidieerd die vaak als doel hadden om deelnemers toe te leiden naar regulier sport- en beweegaanbod (Ooms et al., 2018).

Toch blijkt het voor beleidsmakers en sportuitvoerders erg lastig het verschil in deelname aan sport en bewegen van mensen uit verschillende SES-groepen te

verkleinen. De algemene cijfers laten zien dat het gat tussen mensen met een hoge en een lage SES niet of nauwelijks kleiner wordt over de jaren heen (Van den Dool, 2022). De programma's en projecten hebben lokaal veel mooie resultaten opgeleverd, maar de structurele sport- en beweegdeelname vergroten bleek bijvoorbeeld bij de JILIB-projecten lastig (Ooms et al., 2018).

Uit datzelfde onderzoek blijkt dat ondersteuning van bijvoorbeeld een buurtsportcoach helpt om mensen niet alleen eenmalig, maar meer structureel in beweging te krijgen. Verder blijkt dat de ouders een doorslaggevende rol hebben bij het structureel laten sporten van kinderen. Dat heeft waarschijnlijk te maken met praktische redenen, zoals de mogelijkheid om een kind van en naar sportles te brengen. Maar het sluit ook aan bij onderzoek over sportsocialisatie, waaruit blijkt dat kinderen de sportgewoontes van hun ouders en anderen die dicht bij hen staan (denk aan andere familie, vrienden, leerkrachten op school) overnemen (Stuij, 2015).

Ervaringsdeskundigen betrekken

Het kan beleidsmakers en uitvoerders van sport en bewegen helpen om mensen met een lage SES te betrekken bij het maken van beleidsplannen of het organiseren van sport- en beweegaanbod. Uit onderzoek blijkt dat het goed is om mensen bij elkaar te brengen, want dan leren zij elkaars wereld beter begrijpen en kunnen ze samen een bijdrage leveren aan het oplossen van bepaalde vraagstukken (Kemmis, 2006).

Beleidsmakers [en sportprofessionals] zijn ook individuen met een bepaalde opvatting over onder andere sport en bewegen, en die komen lang niet altijd overeen met de opvattingen van de mensen waarop het beleid zich richt (Stuij, 2022). Door mensen met een lage SES meer te betrekken bij het maken van sportbeleid rondom en het organiseren van sportactiviteiten voor deze groep, kunnen betrokkenen het verschil in de sport- en beweegdeelname beter leren begrijpen. Mensen betrekken is niet alleen leerzaam voor de mensen waarover het gaat, maar ook voor degenen die hen betrekken (Ledwith & Springett 2010).

1.2 Doelstelling

Dit rapport heeft als doel om inzichtelijk te maken in hoeverre mensen met een lage SES onderdeel zijn van en betrokken worden bij sportstimuleringsbeleid en de uitvoering van sport- en beweegactiviteiten. Om hier een beeld van te krijgen hebben we informatie opgehaald bij beleidsmedewerkers sport, buurtsportcoaches en bestuurders van sportverenigingen (commerciële en anders georganiseerde sportaanbieders zijn geen onderdeel van dit rapport).

In dit rapport beantwoorden we de volgende onderzoeksvragen:

In hoeverre is er binnen het lokale sportbeleid (gemeentelijk sportbeleid en inzet van buurtsportcoaches) aandacht voor mensen met een lage SES?

Wat is de perceptie van gemeentelijke beleidsmakers en buurtsportcoaches van de belemmeringen die mensen met een lage SES ervaren om deel te nemen aan sport en bewegen en in hoeverre zetten zij met hun werkzaamheden daarop in?

Op welke manier bereiken en behouden sportverenigingen en buurtsportcoaches mensen met een lage SES?

In hoeverre worden mensen met een lage SES betrokken bij het opstellen van sportbeleid of de uitvoering van sport- en beweegactiviteiten?

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 beschrijven we de methode. In de hoofdstukken daarna staan de resultaten:

- Hoofdstuk 3 gaat over het lokale beleids- en organisatielandschap rondom sport en bewegen voor mensen met een lage SES op dit moment.
- In hoofdstuk 4 beschrijven we de perceptie van beleidsmedewerkers sport en buurtsportcoaches van de belemmeringen die mensen met een lage SES ervaren.
- In hoofdstuk 5 bespreken we hoe buurtsportcoaches en sportverenigingen mensen met een lage SES proberen te bereiken voor sport- en beweegactiviteiten.
- Hoofdstuk 6 gaat over hoe mensen met een lage SES worden betrokken bij het maken van beleid en het organiseren van aanbod.

In hoofdstuk 7 formuleren we antwoorden op de onderzoeksvragen en doen we op basis van ons onderzoek aanbevelingen voor de (door)ontwikkeling van beleid voor en de organisatie van sporten en bewegen voor mensen met een lage SES.

Onderzoeksmethode

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden hebben we data verzameld via online vragenlijsten en aanvullende interviews.

2.1 Vragenlijsten

We hebben vragenblokken toegevoegd aan verschillende onderzoekspanels die in beheer zijn bij het Mulier Instituut of waarbij het Mulier Instituut betrokken is:

- Het VSG-Gemeentepanel bestaat uit beleidsmedewerkers sport en bewegen van gemeenten. Aan de najaarspeiling 2022 hebben we vragen over SES toegevoegd. In totaal 105 gemeenten (30% van alle Nederlandse gemeenten) hebben de vragenlijst ingevuld. De vragen gaan over het (sport)beleid voor mensen met een lage SES.
- Het WIJ-Buurtsportcoachpanel bestaat uit buurtsportcoaches. Aan de voorjaarspeiling 2022 hebben we vragen over SES toegevoegd. In totaal 130 buurtsportcoaches hebben de vragenlijst ingevuld. De vragen gaan over werken met/voor mensen met een lage SES.
- Het Verenigingspanel bestaat uit bestuurders van sportverenigingen. Aan de najaarspeiling 2022 hebben we vragen over SES toegevoegd. In totaal 403 verenigingen hebben de vragenlijst ingevuld. Na weging is dit een representatieve groep voor alle sportverenigingen die zijn aangesloten bij bonden van NOC*NSF in Nederland. De vragen gaan over het bereiken, betrekken en behouden van (toekomstige) leden met een lage SES.

De antwoorden op de vragenlijsten hebben we geanalyseerd met beschrijvende statistiek.

In de online vragenlijsten hebben we de respondenten de volgende omschrijving van SES meegegeven: 'Sociaaleconomische status gaat over de positie van mensen in de maatschappij. Deze positie wordt bepaald door een combinatie van verschillende factoren, zoals opleidingsniveau, hoogte van inkomen, hoeveelheid vermogen, soort beroep, maatschappelijke positie van ouders en vrienden en de wijk waarin iemand woont.' Voor verenigingen voegden we daar nog aan toe: 'We weten dat mensen met een lagere sociaaleconomische positie minder vaak lid zijn van een sportvereniging dan mensen met een hogere sociaaleconomische positie.' Verder hebben we het overgelaten aan de interpretatie van de respondent zelf.

2.2 (Groeps)interviews

Om de antwoorden uit de vragenlijsten meer duiding te geven hebben we een aantal interviews afgenomen: twee groepsinterviews (één met buurtsportcoaches (n=4) en één met verenigingsbestuurders (n=3)) en een telefonisch interview (met een verenigingsondersteuner).

Deelnemers voor deze interviews hebben we geselecteerd uit respondenten van de vragenlijsten. De selectiecriteria waren dat de buurtsportcoach of sportvereniging specifieke aandacht heeft voor mensen met een lage SES en deze doelgroep betreft bij hun werkzaamheden, spreiding over het land en spreiding over type sport. Het doel van deze gesprekken was om de ervaringen van deze personen met de doelgroep mensen met een lage SES uit te diepen en ze opvallende resultaten uit de vragenlijsten voor te leggen.

De groepsinterviews hebben we opgenomen met een voicerecorder en bij het telefonische interview hebben we aantekeningen gemaakt. Per gesprek hebben we een uitgebreid gespreksverslag gemaakt. De verslagen hebben we thematisch geanalyseerd, wat inhoudt dat we per onderzoeksvraag en via codering en onderlinge vergelijking overkoepelende thema's hebben geformuleerd.

Tijdens de interviews met buurtsportcoaches en verenigingsbestuurders hebben we eerst stilgestaan bij wat de definitie van SES nu precies is voor de deelnemers. Daarbij was ruimte voor verschil in interpretatie. De conclusie van die gesprekken staat beschreven in paragraaf 4.1.

Lokaal beleids- en organisatielandschap

Landelijk en lokaal zijn er verschillende initiatieven en interventies die inspelen op het toegankelijker maken van sport en bewegen voor mensen met een lage SES. In dit hoofdstuk gaan we in op de lokale context en laten we zien in welke mate beleidsmakers en sportorganisaties specifiek beleid/aanbod hebben voor mensen met een lage SES.

3.1 Lokaal beleidslandschap

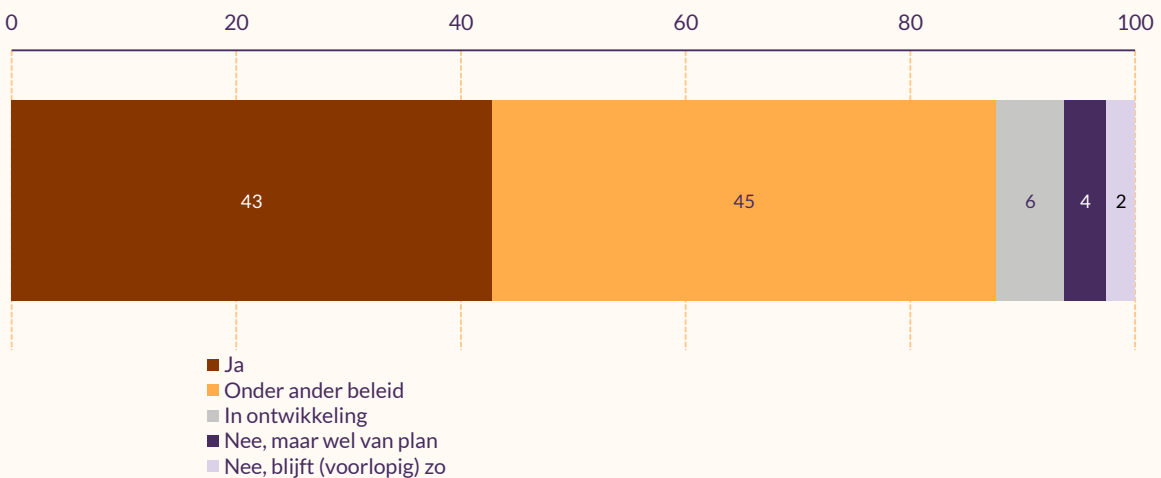
Gemeentelijke beleidsplannen

Het merendeel van de beleidsmedewerkers sport (43+45=88%, zie figuur 3.1) geeft aan dat hun gemeente beleidsdoelstellingen over sport en bewegen voor mensen met een lage SES heeft. Bij ongeveer de helft van deze gemeenten zijn die specifiek geformuleerd; bij de andere helft vallen ze onder ‘ander beleid’ (dus beleidsstukken die niet specifiek over sport/bewegen voor mensen met een lage SES gaan, maar over bijvoorbeeld sport/bewegen algemeen, gezondheid, sociale vraagstukken, armoede of participatie).

(Zeer) stedelijke gemeenten hebben de doelstellingen vaker specifiek geformuleerd (55%, tegenover 36% bij de weinig/niet-stedelijke gemeenten). Weinig/niet-stedelijke gemeenten hebben ze vaker verwerkt in andere domeinen (50%, tegenover 37% bij (zeer) stedelijke gemeenten).

Figuur 3.1
Mate waarin gemeenten beleidsdoelstellingen hebben over sporten en bewegen voor mensen met een lage sociaaleconomische status

(in procenten, n=105)

Bron: Mulier Instituut/Vereniging Sport en Gemeenten (VSG), VSG-panel, september 2022.

Buurtsportcoaches

Buurtsportcoaches zijn in gemeenten vaak de professionals die het beleid rondom sport en bewegen implementeren en de doelen moeten realiseren. Zo ook als het gaat om sport en bewegen voor mensen met een lage SES.

Veel gemeenteambtenaren (70%) en de helft van de verenigingsbestuurders (53%) zien buurtsportcoaches dan ook als de aangewezen beroepsgroep om mensen met een lage SES te betrekken bij sport en bewegen of ze naar sportverenigingen te begeleiden.

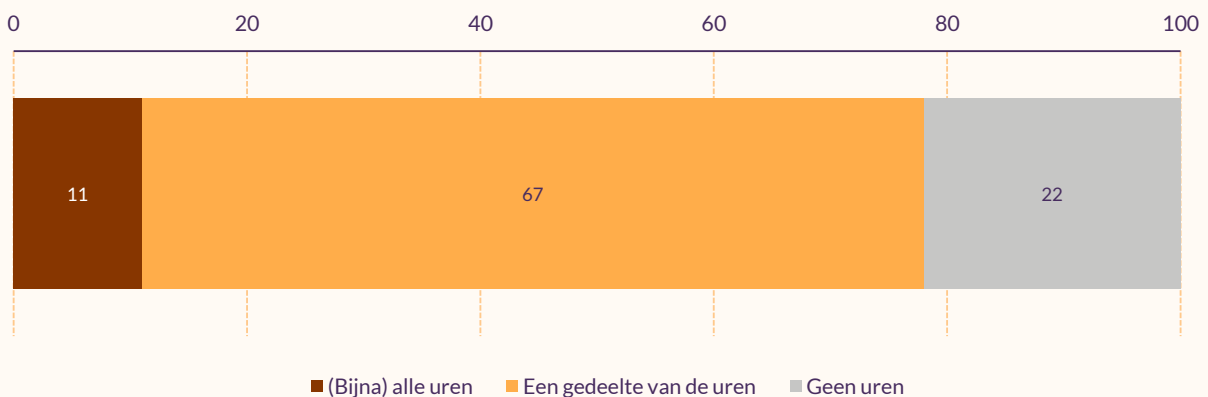
Maar buurtsportcoaches bedienen nog veel meer doelgroepen, waarbij vaak ook sprake is van kruisingen met lage SES (bijvoorbeeld iemand met een lage SES en een migratieachtergrond, of iemand van 65+ met een lage SES). Elke gemeente maakt lokaal de keuze in hoeverre ze buurtsportcoaches inzetten op de doelgroep mensen met een lage SES.

In totaal zetten gemeenten in 2022 357 fte (10% van de in totaal ruim 3.500 fte) van alle uren van de buurtsportcoaches en cultuurcoaches in Nederland in op mensen met een lage SES. Dit is verspreid over 200 gemeenten (58% van de in totaal 344 gemeenten; Heijnen et al., 2022).

Meestal richten buurtsportcoaches hun werk niet volledig op mensen met een lage SES, maar werken ze ook voor andere doelgroepen waar SES minder of niet een rol speelt. Eén op de tien buurtsportcoaches zegt zich in zijn of haar werkzaamheden volledig te richten op mensen met een lage SES (figuur 3.2).

Figuur 3.2

Aandeel van hun uren dat buurtsportcoaches inzetten op mensen met een lage sociaaleconomische status
(in procenten, n=130)

Bron: Mulier Instituut/WIJ-buurtsportcoaches, buurtsportcoachpanel, mei 2022.

Lokaal sportakkoord

Zoals in hoofdstuk 1 benoemd lijkt het sportakkoord een belangrijke aanleiding voor gemeenten en lokale partijen om in te zetten op sport en bewegen voor mensen met een lage SES. Uit een analyse van het Mulier Instituut in 2020 bleek dat in 5 procent van de op dat moment afgesloten lokale sportakkoorden de term 'lage sociaaleconomische status' stond. In 35 procent stond het woord 'armoede' en in 10 procent het woord 'jeugdsportfonds' (een fonds waarmee kinderen uit gezinnen met een laag inkomen kunnen sporten en bewegen).

Een aantal van de personen die we hebben geïnterviewd vertelde dat op lokaal niveau een verbeterde samenwerking tussen partijen onderling ontstond door het lokale sportakkoord. Het sportakkoord heeft ervoor gezorgd **'dat lokale partijen samen beter een weg vinden in een veelheid aan (tijdelijke) interventies voor specifieke doelgroepen bij verschillende subsidieverstrekkers'**, zei de verenigingsondersteuner die wij spraken. Maar anderen zeiden juist niet of nauwelijks iets van het sportakkoord te merken of horen.

3.2 Organisatielandschap

Buurtsportcoaches kunnen in hun werk zelf sport- en beweeglessen geven aan mensen met een lage SES. Maar vaak spelen zij de rol van verbinder naar regulier sportaanbod en begeleiden ze mensen naar bijvoorbeeld sportverenigingen.

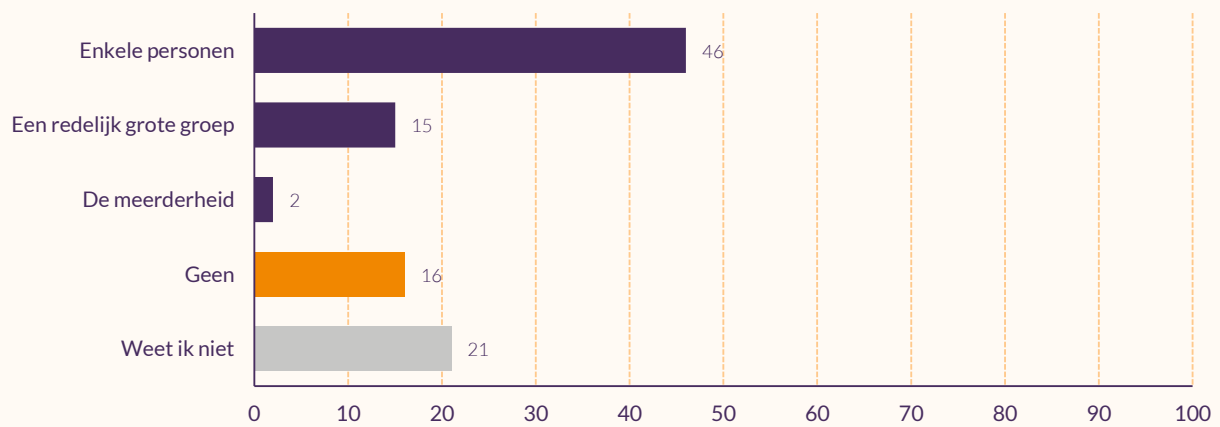
Bij sportverenigingen weten we dat het afhankelijk is van de buurt waarin ze liggen en de soort sport die ze aanbieden hoe populair ze (potentieel) zijn onder mensen met een lage SES (Fitters & Hoekman, 2019). Veel sportverenigingen (65%) vinden zelf dat ze een belangrijke rol hebben in het bereiken en betrekken van mensen met een lage sociaaleconomische positie bij sport.

Uit de interviews blijkt dat verenigingen dit niet altijd alleen kunnen en in sommige gevallen hulp nodig hebben met bijvoorbeeld financiën of kennis. Uit ons onderzoek blijkt dat twee derde van de sportverenigingen (63%) leden heeft met een lage SES (figuur 3.3). Verenigingen die individuele sporten aanbieden en kleinere verenigingen hebben relatief minder vaak leden met een lage SES.

Figuur 3.3

Hoeveelheid leden met een lage sociaaleconomische status bij sportverenigingen

(in procenten; n=403)

Bron: Mulier Instituut, MI Verenigingspanel september/oktober 2022.

In het gesprek met de verenigingsbestuurders kwam naar voren dat ze de achtergrond, zoals het inkomen, niet van (alle) leden kennen. Maar omdat leden en bestuurders elkaar vaak zien op de vereniging, ontstaat er wel een sociaal netwerk dat elkaar kent. Daarover zegt één verenigingsbestuurder: **'We kunnen vaak wel een inschatting maken, op basis van gegevens als woonadres, school waar iemand naartoe gaat, etc., plus het gesprek dat je met mensen hebt. We zijn een grote club, maar we kennen elkaar wel.'** Ook de andere bestuurders vullen aan dat zij op basis van gegevens zoals in welke wijk iemand woont wel een inschatting kunnen maken. Daarnaast zeggen zij zicht te hebben op het aantal jeugdleden dat gebruik maakt van het Jeugdfonds Sport & Cultuur of Stichting Leergeld.

Perceptie professionals van sociaaleconomische status

Hoe professionals aankijken tegen mensen met een lage SES kan invloed hebben op de manier waarop ze aandacht hebben voor en omgaan met deze doelgroep. Om te begrijpen waarom sportaanbieders en beleidsmakers bepaalde keuzes maken, is het belangrijk om te weten wat zij verstaan onder SES, hoe zij aankijken tegen het huidige aanbod en beleid en hoe zij denken over de belemmeringen die de doelgroep ervaart om te sporten en bewegen.

4.1 Betekenis van SES volgens professionals

De gebruikte definitie van SES is breed (zie ook hoofdstuk 1). Verschillende componenten van SES, zoals opleiding, inkomen en woningkenmerken, hebben invloed op de (gezondheids)verschillen die door statusniveaus ontstaan (Kunst et al., 2015). Mensen uit andere SES-posities hebben soms een te eenzijdig beeld van lage SES, bijvoorbeeld dat dat gelijk staat aan armoede.

Volgens de buurtsportcoaches die wij spraken heeft SES te maken met iemands financiën, de mate waarin iemand buitengesloten wordt in een groep (pestgedrag) en de culturele achtergrond waarin iemand is opgegroeid en de opvoeding die iemand daarin heeft gehad. Rolmodellen kunnen helpen om 'goed' gedrag (zoals genoeg bewegen) te stimuleren.

In dit kader zijn persoonlijke ervaringen met mensen met een lage SES relevant. Buurtsportcoaches hebben dat weinig: bijna 70 procent van de buurtsportcoaches geeft in de vragenlijst aan op geen enkele manier een persoonlijke verhouding tot mensen met een lage SES te hebben (dus niet zelf tot deze doelgroep te behoren, en ook geen vrienden/familie/kennissen die tot deze doelgroep behoren).

De buurtsportcoaches die direct werken met mensen met een lage SES, vinden dat ze zich goed moeten verplaatsen in de doelgroep, maar vinden dat soms lastig omdat ze zelf niet tot de doelgroep behoren. **'Als je [als buurtsportcoach] deze doelgroep wilt betrekken moet je ook [...] dicht bij de doelgroep gaan staan zodat het voor hun ook een plek is waarvan ze denken "hé hier herken ik mezelf in". Dan haal je heel snel die drempels weg. Alleen dat is super lastig om je te verplaatsen in een groep waar je niet toe behoort.'**

Net als de buurtsportcoaches benoemen de verenigingsbestuurders een gebrek aan financiële middelen als belangrijk kenmerk van mensen met een lage SES. Zij benoemen daarnaast dat mensen met een migratieachtergrond of mensen met een beperking vaker een lage SES hebben. Eén van de respondenten beschrijft het wel of niet hebben van een lage SES als: **'Het verschil tussen mensen die alles kunnen doen en mensen die dat niet kunnen, waaronder sporten'.**

Het valt alle verenigingsbestuurders die we spraken op dat het voor mensen met een lage SES moeilijker is om vrijwilligerstaken uit te voeren binnen de vereniging of voor de vereniging om hen daarvoor te bereiken. Dat komt vooral doordat veel mensen met een lage SES bij hen op de vereniging een migratieachtergrond hebben en niet bekend zijn met de Nederlandse verenigingscultuur. Daarbij ervaren zij een taalbarrière soms als extra drempel om mee te doen. In hoofdstuk 5 gaan we verder in op vrijwilligerswerk.

4.2 Aansluiting van huidig beleid en aanbod

Zoals we in hoofdstuk 1 al benoemden, is bij het opstellen van sport- en beweegbeleid en bij uitvoeringsorganisaties in de sport op veel plekken aandacht voor het toegankelijker maken van sport en bewegen voor mensen met een lage SES. Een mogelijke manier om het aanbod laagdrempelig en toegankelijk te maken is (nieuwe) activiteiten aanbieden die aansluiten bij de wensen en behoeften van een specifieke doelgroep.

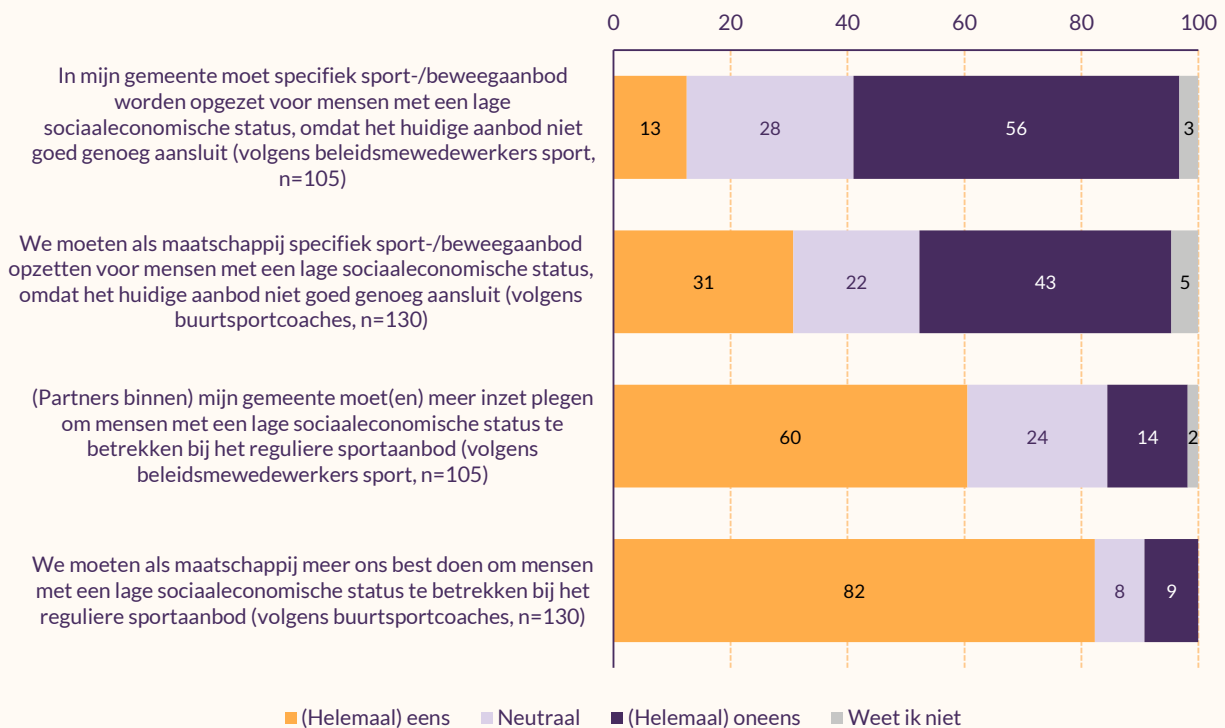
In figuur 4.1 is te zien dat de meerderheid van de beleidsmedewerkers sport (56%) niets ziet in het opzetten van specifiek aanbod voor mensen met een lage SES, net als een groot deel van de buurtsportcoaches (43%). Van beide groepen professionals geeft een groter deel aan mensen met een lage SES te willen betrekken bij het reguliere aanbod (82% van de buurtsportcoaches en 60% van de beleidsmedewerkers sport). Ze vinden dat hierop (nog) meer inzet moet komen.

Figuur 4.1

Mening beleidsmedewerkers sport en buurtsportcoaches over beweegaanbod voor mensen met een lage sociaaleconomische status

(in procenten)

Bron: Mulier Instituut/Vereniging Sport en Gemeenten (VSG), VSG-panel, september 2022; Mulier Instituut/WIJbuurtsportcoaches, buurtsportcoachpanel, mei 2022; en Mulier Instituut, MI Verenigingspanel september/oktober 2022.

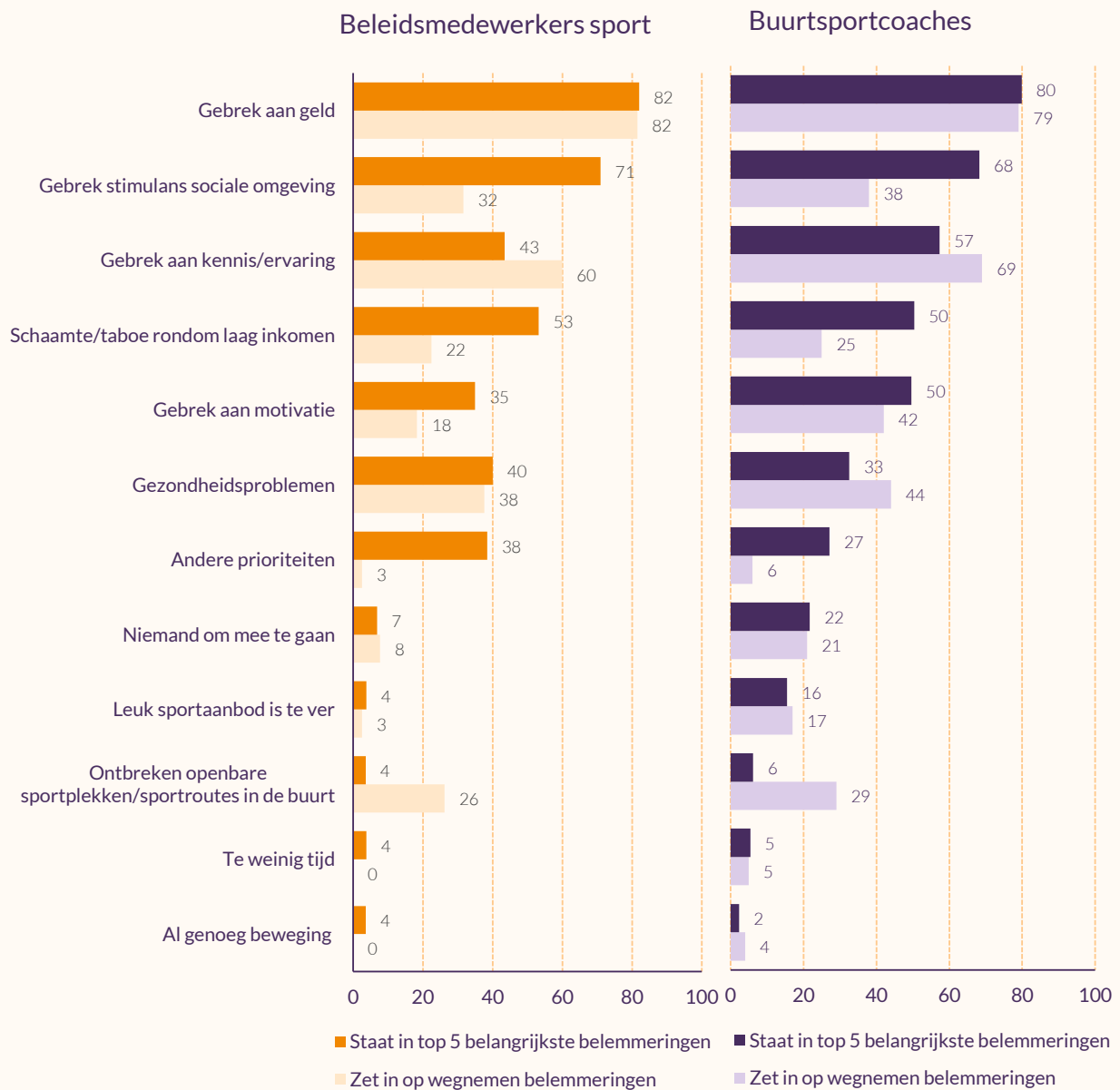
4.3 Belemmeringen

We hebben zowel aan beleidsmedewerkers sport als aan buurtsportcoaches een lijst met belemmeringen voorgelegd en gevraagd wat volgens hen de belangrijkste belemmeringen zijn voor mensen met een lage SES om te sporten. Vervolgens hebben we gevraagd op welke van deze belemmeringen zij inzetten met de geformuleerde beleidsdoelstellingen (beleidsmedewerker sport) en met hun werkzaamheden (buurtsportcoaches). De percepties van beleidsmedewerkers sport en buurtsportcoaches over de belangrijkste belemmeringen voor mensen met een lage SES om te sporten, komen deels overeen (zie figuur 4.2).

Figuur 4.2

Perceptie van belang en inzet van beleidsmedewerkers sport en buurtsportcoaches op belemmeringen voor mensen met een lage SES om te gaan sporten/bewegen

(in procenten, n=105 beleidsmedewerkers sport en n=130 buurtsportcoaches)

Bron: Mulier Instituut/Vereniging Sport en Gemeenten (VSG), VSG panel, september 2022; Mulier Instituut/WIJbuurtsportcoaches, buurtsportcoachpanel, mei 2022; en Mulier Instituut, MI Verenigingspanel september/oktober 2022.

Beleidsmedewerkers sport zetten met de geformuleerde beleidsdoelstellingen het meest in op het wegnemen van de belemmering 'gebrek aan geld' (82%) en 'gebrek aan kennis/ervaring' (60%; figuur 4.2). Buurtsportcoaches worden vaak ingezet op het uitvoeren van de gemeentelijke doelen en zetten dus ook op deze twee belemmeringen het vaakst in.

De belangrijkste belemmeringen volgens beleidsmedewerkers sport en buurtsportcoaches zijn (naast 'gebrek aan geld') 'gebrek aan stimulans uit de sociale omgeving' en 'schaamte/taboe rondom laag inkomen'. Maar hierop zetten ze veel minder in.

Deze en een aantal andere opvallende verschillen tussen de inzet en het belang dat beleidsmedewerkers sport en buurtsportcoaches toekennen aan bepaalde belemmeringen hebben we voorgelegd in de gesprekken met buurtsportcoaches.

- Op het wegnemen van de belemmeringen 'gebrek aan motivatie', 'andere prioriteiten', 'schaamte en taboe rondom een laag inkomen' en 'gebrek aan stimulans vanuit de sociale omgeving' zetten zowel beleidsmedewerkers sport als buurtsportcoaches (veel) minder in dan we zouden verwachten als we kijken naar hoe belangrijk ze denken dat deze belemmering is voor mensen met een lage SES. Dit kan volgens de door ons ondervraagde buurtsportcoaches komen doordat het wat 'zachtere' thema's zijn, die gaan over gedachten en gevoelens van individuen. Daardoor zijn ze minder makkelijk aan te pakken. Ook is bij 'schaamte en taboe' lastig te meten of en hoeveel ze hierop inzetten. Dat komt doordat anonimiteit behouden een manier is om in te zetten op schaarste wegnemen.
- Op de belemmering 'gebrek aan kennis/ervaring' zetten zowel beleidsmedewerkers sport als buurtsportcoaches meer in dan we zouden verwachten als we kijken naar hoe belangrijk ze denken dat deze belemmering is voor mensen met een lage SES. Volgens de buurtsportcoaches die wij spraken is deze inzet regelmatig weinig effectief. Interventies om kennis te vergroten sluiten soms niet goed aan bij de mogelijkheden en vaardigheden van mensen met een lage SES. Veel interventies werken bijvoorbeeld met teksten op flyers, terwijl plaatjes bij laaggeletterde of ongeschoolde mensen waarschijnlijk beter werken. Daarnaast is er waarschijnlijk meer nodig dat een beetje kennis vanuit bijvoorbeeld een flyer om deel te nemen. Ook zorgt deelname zelf al voor meer ervaring, dus alle inzet om deze doelgroep te laten deelnemen draagt hieraan indirect bij.
- Ook op de belemmering 'het ontbreken van openbare sportplekken en routes in de buurt' zetten zowel beleidsmedewerkers sport als buurtsportcoaches meer in dan we zouden verwachten als we kijken naar hoe belangrijk ze denken dat deze belemmering is voor mensen met een lage SES. Volgens de buurtsportcoaches die wij spraken komt dit mede doordat investeren in openbare sportplekken een zichtbare investering is die gemeenten zien als duurzaam. Het is daarom een gewild thema om op in te zetten. De buurtsportcoaches vinden dat op zich niet verkeerd, maar waarschuwen er wel voor dat de gemeente vervolgens ook moet inzetten op dat deze plekken daadwerkelijk gebruikt worden om te sporten en bewegen. En dat stukje blijft soms achter, vinden ze.
- Op de belemmeringen 'gezondheidsproblemen' zetten vooral buurtsportcoaches relatief vaak in (44%), terwijl een stuk minder buurtsportcoaches dit als een belangrijke belemmering zien (33%). Dat komt, zeggen zij zelf, doordat gezondheid en leefstijl een veelbesproken thema is in

de maatschappij op dit moment, en er dus ook veel druk en wil is om daarop in te zetten. Uit de literatuur blijkt dat we deze belemmering niet moeten onderschatten, want hoe lager de SES, hoe vaker volwassenen hun (ervaren) gezondheid als belemmering zien om te gaan bewegen (Van Stam & Van den Dool, 2020; zie ook hoofdstuk 1).

Tussen de perceptie van buurtsportcoaches met een uitvoerende functie en buurtsportcoaches met een coördinerende functie zitten kleine verschillen. Coördinerende buurtsportcoaches noemen bijvoorbeeld vaker 'gebrek aan motivatie' en minder vaak 'schaamte/taboe rondom laag inkomen' als belangrijke belemmering. Volgens de buurtsportcoaches die wij spraken komt dat doordat uitvoerders dicht bij de doelgroep staan en een genuanceerder beeld hebben. Doordat zij mensen regelmatig spreken tijdens de lessen, kennen ze de persoonlijke verhalen en horen ze wat er bijvoorbeeld achter een gebrek aan motivatie zit, terwijl coördinatoren meer uitgaan van stereotypen en algemene kennis over doelgroepen.

Dat is wellicht ook de reden dat 69 procent van de buurtsportcoaches vindt dat beleidsmedewerkers (sport), die in theorie nog verder af staan van de praktijk, zich meer moeten verdiepen in de behoeften van mensen met een lage SES. De buurtsportcoaches die wij spraken beamen dit, maar hebben ook begrip voor dat beleidsmedewerkers dit niet altijd doen, omdat ze erg druk zijn.

Buurtsportcoaches kunnen een rol vervullen als verbinder tussen inwoners en ambtenaar. Wel is het dan belangrijk dat ze nog beter meegenomen worden in uiteindelijke beleidsstukken en plannen, aldus de buurtsportcoaches.

Mensen met een lage sociaal-economische status bereiken

Mensen met een lage SES nemen minder deel aan sport en bewegen (Van den Dool, 2022; zie bijlage). Lokale organisaties en lokaal beleid proberen deze deelnameverschillen te verkleinen (zie hoofdstuk 2). Dat begint met het bereiken van mensen met een lage SES. In dit hoofdstuk bespreken we op welke manieren gemeenten, buurtsportcoaches en sportverenigingen mensen met een lage SES proberen te bereiken.

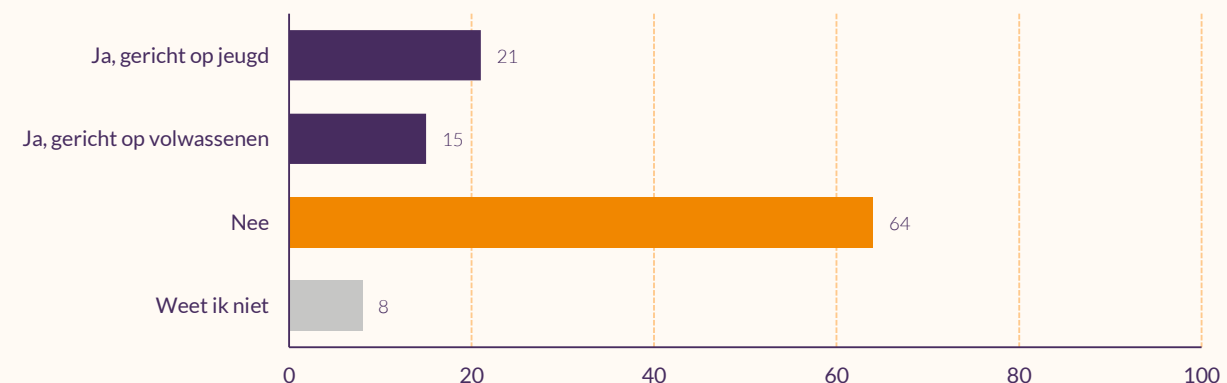
5.1 Specifieke aandacht voor werving bij verenigingen

Hoewel bij twee op de drie sportverenigingen mensen met een lage SES sporten (zie hoofdstuk 2), hebben lang niet alle verenigingen specifieke aandacht voor het behouden of werven van leden uit deze doelgroep. Twee op de drie verenigingen (64%) zeggen hier niet mee bezig te zijn (figuur 5.1).

Verenigingen die geen leden uit deze doelgroep hebben, hebben daar vaker ook geen specifieke aandacht voor. Verder hebben verenigingen voor individuele sporten vaker geen specifieke aandacht voor dit thema dan teamsportverenigingen (respectievelijk 74% en 48%). En verenigingen voor individuele sporten hebben ook minder vaak leden met een lage SES.

Figuur 5.1
Specifieke aandacht van sportverenigingen voor (toekomstige) leden met een lage sociaaleconomische status

(in procenten; n=403)

Bron: Mulier Instituut, MI Verenigingspanel september/oktober 2022.

De verenigingen waarvan wij de bestuurders spraken, werven actief nieuwe leden, maar richten die werving niet specifiek op mensen met een lage SES. Ze benadrukken dat ze juist geen onderscheid maken: **'We proberen overal onder de aandacht te brengen dat iedereen welkom is, ongeacht de achtergrond.'**

Met die visie en de brede wervingsacties werven ze ook mensen met een lage SES. Dat komt doordat ze bewust kiezen om te werven in specifieke wijken of op specifieke scholen, waar soms een oververtegenwoordiging is van mensen met een lage SES. Deze bewuste keuze voor een locatie maken deze verenigingen niet zozeer omdat ze mensen van een bepaalde doelgroep als lid willen, maar omdat ze de slagingskans daar het grootst achten of vanwege beschikbaarheid (bijv. doordat op die plekken nog veel mensen zitten die weinig sporten, of doordat die plekken dicht bij de verenigingslocatie liggen).

Een voorbeeld is dat een van de verenigingen die wij spraken tijdens de coronaperiode hun trainers buiten trainingen heeft laten verzorgen op twee pleintjes in de wijk. De trainers betrokken daarbij ook jongeren die daar toevallig waren, maar die geen lid waren van de vereniging. Dat heeft een aantal nieuwe leden opgeleverd uit de doelgroep 'mensen met een lage SES'.

De werving van de verenigingen die wij spraken is veelal gericht op jeugd. Jeugd is veruit de grootste groep binnen hun ledenbestand, en daar is de vereniging ook op ingericht.

Vanuit een maatschappelijke rol zien ze vaak wel mogelijkheden om groepen volwassenen aan zich te binden. Eén vereniging heeft een aantal 35+-teams die eens in de maand een wedstrijd spelen en af en toe trainen. Een andere vereniging heeft een groep volwassenen uit Polen en het Midden-Oosten die wekelijks gebruik maken van een veld.

Nog een andere vereniging stelt hun locatie overdag ter beschikking aan niet-sportgerelateerde initiatieven, zoals een dagopvang voor mensen met een beperking en een groep jonge moeders die ervaringen willen uitwisselen.

'Bijkomend voordeel is dat als deze mensen willen sporten of bijvoorbeeld kinderen hebben die willen sporten, de lijn naar onze vereniging klein is.'

En weer een andere vereniging wil graag hun lege velden benutten om aanbod voor Oekraïense vluchtelingen te organiseren: **'Er komen 200 Oekraïners naast ons complex. We denken er over wat met die mensen te gaan doen. We hebben vijf velden dus overdag kunnen we wel wat doen.'**

Deze groepen volwassenen nemen ze tot op zekere hoogte op binnen de vereniging (vaak ook als officieel lid), maar zijn niet de *core business* van de vereniging.

Volgens een van de verenigingsbestuurders is het verstandig om samen te werken met partijen uit het sociale domein om wervingsactiviteiten te organiseren voor

nieuwe leden met een lage SES. Vanuit het sociaal domein zijn namelijk veel middelen beschikbaar, aldus de verenigingsbestuurder. Een bijkomend voordeel is dat bedrijven eerder geneigd zijn te sponsoren.

Naast werving hebben verenigingen ook aandacht voor het vasthouden van personen die zij al kennen (leden of toekomstige leden). Ook hierbij richten de verenigingen die wij spraken zich niet specifiek op mensen met een lage SES, maar zijn die onderdeel van het geheel. Een van de verenigingen heeft bijvoorbeeld een wachtlijst, maar bedient de mensen op die wachtlijst wel. **'Wij laten kinderen die op de wachtlijst staan op de vrijdagmiddag een half uur trainen. [...] We zetten onze trainers daar dan neer.'** Dit doet de vereniging op de velden van de burens, omdat de wachtlijst komt door een tekort aan beschikbare velden op de eigen accommodatie.

5.2 Wijkgerichte aanpak

De wijk speelt een belangrijke rol bij het bereiken van mensen met een lage SES door professionals. Op sommige plekken wonen relatief veel mensen met een lage-SES-achtergrond. De buurtsportcoaches die wij spraken richten zich vaak op specifieke wijken en scholen waar achterstanden zijn. Ze kiezen wijken of scholen op basis van onder andere gemiddeld inkomen, aantal sociale huurwoningen, percentage overgewicht, hoe vaak er politie-inzet heeft plaatsgevonden bij overlast van hangjeugd of hoeveel andere aandacht er in de school al is voor sport.

Kinderen zijn volgens de buurtsportcoaches relatief makkelijk te vinden en bereiken, omdat zij verzameld zijn in scholen en eerder komen naar andere vaste vindplekken zoals pleintjes of buurthuizen. De buurtsportcoaches proberen bij activiteiten voor kinderen vervolgens ook ouders (en eventueel andere omstanders zoals broertjes en zusjes) aan te moedigen om mee te doen met sportieve activiteiten. Maar niet alle volwassenen zijn ouders van kinderen of staan open om op dat soort momenten mee te doen.

De ervaring van de buurtsportcoaches die wij spraken is dat juist de doelgroep volwassenen met een lage SES vaker afkeer heeft van zaken die met de gemeente en officiële instanties te maken hebben. Daarom proberen de buurtsportcoaches volwassenen in de wijk ook op andere manieren te bereiken.

Eén buurtsportcoach vertelt dat hij samen met een sportvereniging een buurtresto heeft opgezet. In die buurtresto kunnen mensen uit de buurt een goede maaltijd krijgen voor een lage prijs. **'Tijdens het eten gaan we in gesprek over sport en bewegen, en we nodigen ook een vereniging uit om een clinic te geven. Naast dat wij de mensen kunnen spreken is het mooie ook dat mensen met elkaar in gesprek komen en sociale banden krijgen.'** Een andere buurtsportcoach vertelt dat hij regelmatig in de wijkkamer komt en daar laagdrempelig gesprekken aanknoopt.

Waar de buurtsportcoach mensen in wijken probeert te bereiken en verleiden tot sport en bewegen, kunnen verenigingen in of om die wijk een goede plek zijn om

structureel te gaan sporten. Uit een analyse met behulp van SES-WOA-scores¹ van het CBS lijken verenigingen in wijken met een lage SES-score meer specifieke aandacht hebben voor (toekomstige) leden met een lage SES dan verenigingen uit andere wijken. Dat sluit aan op de inzet van gemeente en buurtsportcoaches in deze specifieke wijken.

Maar niet alleen afstand speelt een rol in de keuze voor een vereniging. Eén buurtsportcoach vertelt dat uitstraling van de vereniging heel belangrijk is bij de keuze voor een vereniging: **'We hebben hier in [de gemeente] een stuk of acht voetbalclubs, waarvan heel duidelijk zichtbaar is (ook aan de buitenkant) welke clubs meer voor de lagere SES groepen zijn en welke wat meer voor de hoger opgeleide en welvarende mensen. Dat heeft te maken met uitstraling en hoe ze zichzelf profileren.'** Die uitstraling zit enerzijds in de hardware (bijvoorbeeld een chic sportpark) en anderzijds in de sfeer onder de leden (bijvoorbeeld de mentaliteit van 'doe maar normaal, dan doe je al gek genoeg'). **'Mensen trekken naar een bepaalde club toe waarin ze zichzelf herkennen.'**

Volgens één van de verenigingsbestuurders die wij spraken is het zijn van een prestatieclub ook belangrijk voor het werven van bepaalde leden. Hij vertelde dat zijn voetbalvereniging van oudsher uit **'notarissen en artsen'** bestond. Maar toen de vereniging meer aandacht vestigde op prestatievoetbal, veranderde de samenstelling van het ledenbestand naar veel jeugdleden met een migratieachtergrond. Daar is de wijk waarin de vereniging ligt dus niet veranderd, maar het verenigingsbeleid wel.

5.3 Betaalbaarheid van sport en bewegen

In de definitie van SES zoals die in hoofdstuk 1 is omschreven, zijn financiën (materiele omstandigheden) één van de drie onderdelen. Ook bij het berekenen van een SES-score in vragenlijsten wordt inkomen als belangrijk onderdeel gezien. Betaalbaarheid van sport en bewegen is dan ook vaak een onderwerp als het gaat om lage SES, zo ook in de gesprekken die wij hadden met buurtsportcoaches en verenigingen.

Buurtsportcoaches hebben soms de mogelijkheid hun beweegactiviteiten gratis aan te bieden omdat ze die kunnen bekostigen vanuit het werkbudget dat ze van hun werkgever of gemeente krijgen. De buurtsportcoaches die wij spraken, waren het niet helemaal eens over of het aanbieden van gratis activiteiten wenselijk is. Ze hebben allemaal wel gratis activiteiten, vaak een instuif op bijvoorbeeld een pleintje in de buurt.

¹ De SES-WOA-score is een indicator voor sociaaleconomische status van gemeenten en wijken, op basis van de welvaart, het opleidingsniveau en de arbeidsmarktdeelname van de huishoudens. De score geeft weer hoe een wijk scoort ten opzichte van andere wijken in Nederland. De score 0 geeft het gemiddelde aan: een score boven de 0 betekent dat de wijk een hogere SES-score heeft dan gemiddeld in Nederland, een score onder de 0 betekent dat de wijk een lagere SES-score heeft dan gemiddeld in Nederland. We hebben deze SES-WOA-scores per wijk gelegd naast de wijk waarin de verenigingen die de vragenlijst hebben ingevuld zitten.

Eén buurtsportcoach zegt zo veel mogelijk activiteiten gratis aan te bieden, zodat ook mensen die weinig geld te besteden hebben mee kunnen doen. De andere buurtsportcoaches wezen erop dat activiteiten gratis maken vaak ook een devaluatie van de activiteit betekent in de ogen van potentiële deelnemers. Daarom vragen die buurtsportcoaches vaak een symbolisch, maar laag bedrag voor een activiteit. Dat zorgt ervoor dat mensen de activiteit meer waarderen en voorkomt dat mensen op het laatste moment afhaken omdat ze te weinig betrokkenheid voelen. Bijkomend voordeel is dat deze euro's gebruikt kunnen worden voor een drankje achteraf of nieuw sportmateriaal.

Ook verenigingen denken mee over de betaalbaarheid van hun sportlessen. Zij zijn afhankelijk van lidmaatschapsgelden, maar proberen drempels weg te nemen door bijvoorbeeld de eerste drie keer meetrainen voor een potentieel nieuw lid gratis aan te bieden. Als mensen dan enthousiast zijn over de sport, kan de vereniging meedenken over fondsen of gemeentelijke regelingen om het lidmaatschap te vergoeden.

De verenigingsbestuurders die wij spraken, zien dat voor een deel van hun (potentiële) leden de contributie veel geld is. Maar ze geven ook allemaal aan dat ze van veel mensen niet exact de financiële situatie kennen en dus niet altijd specifiek het gesprek aan kunnen gaan. Daarom proberen zij het nieuws over de fondsen breed in de vereniging en onder ouders van leden te verspreiden.

Voor leden die de contributie en sportkleding niet kunnen betalen, maar ook niet in aanmerking komen voor een fonds of regeling, treffen alle verenigingen die wij spraken regelingen om de leden te behouden. Eén verenigingsbestuurder vertelt: **'Ik heb wel een keer gehad dat iemand zich schaamde, maar je kan bij ons alles zeggen. Iemand zat in scheiding en haar man zat in het buitenland en ze kon het zelf niet betalen. Ze wilde haar kind van basketbal afhalen. Toen zeiden we dat doen we niet. We gaan helpen. Daarna hebben we een grote clubactie gedaan en het geld terugverdiend.'**

Een andere verenigingsbestuurder heeft een soortgelijk verhaal over een andere situatie: **'We hadden laatst een jonge alleenstaande asielzoeker van 19 jaar, die stopte met voetballen vanwege geld, omdat hij niet meer gebruik kon maken van het Jeugdfonds Sport en Cultuur. De club doet er geen pr voor, maar zorgt in zo'n geval wel voor een regeling zodat zo iemand kan blijven. ING heeft nog wat geld achter de hand waar we een beroep op kunnen doen, en anders regelen we het intern.'**

Nog een andere vereniging heeft voor leden met geldzorgen een sociale kast. Zij vragen leden om spullen die te klein zijn in te leveren, zodat ze die kunnen hergebruiken. De bestuurders benadrukken dat het, bij deze mogelijkheden waar de vereniging zelf bijschiet, zoveel mogelijk **'onder de oppervlakte'** wordt gehouden. Enerzijds om de anonimiteit van de mensen die er gebruik van maken te waarborgen en anderzijds uit angst dat er anders misbruik van wordt gemaakt.

Gemeentelijke regelingen of fondsen kunnen helpen sport- en beweegdeelname te vergoeden. De verenigingsbestuurders en buurtsportcoaches geven aan het vaakst het Jeugdfonds Sport & Cultuur, Stichting Leergeld en stadspassen van specifieke gemeenten tegen te komen.

Zowel de verenigingsbestuurders als de buurtsportcoaches geven aan dat ze mensen die dat nodig hebben helpen om bij zo'n fonds of regeling te komen, bijvoorbeeld door ze door te verwijzen of te helpen met de aanvraag. Daarbij is het belangrijk om niet alleen mensen het financieel moeilijk hebben direct te helpen, maar ook informatie over de fondsen en regelingen te krijgen bij mensen die het kunnen gebruiken, maar er niet van weten.

Een verenigingsbestuurder geeft wel aan dat de inkomensgrens voor regelingen erg laag ligt. Met andere woorden, er zitten ook veel gezinnen net boven die ook moeite hebben om sport en bewegen te betalen, maar die niet van deze fondsen gebruik kunnen maken. Een andere verenigingsbestuurder vult aan dat de fondsen alleen gericht zijn op de jeugd en niet op volwassenen, en dat in de gemeente van deze vereniging voor volwassenen geen regeling beschikbaar is om deelname aan sport en bewegen te vergoeden.

5.4 Goede sportprofessionals

Bij het bereiken, behouden en betrekken van mensen bij sport en bewegen is het belangrijk dat goede professionals de beweglessen geven en dat mensen met kennis van zaken betrokken zijn bij het werven en begeleiden. Dat is bij mensen met een lage SES niet anders dan bij mensen met een hoge SES.

Specifieke scholing om te werken met deze doelgroep is volgens de buurtsportcoaches die wij spraken niet nodig, omdat sportaanbod aanbieden aan de doelgroep lage SES niet of nauwelijks verschilt van sportaanbod aanbieden aan andere SES-groepen. ***'Als ik een sportactiviteit aanbied dan behandel ik iemand die hoog opgeleid is of veel op zijn bankrekening heeft staan [hoge SES] precies hetzelfde als iemand die te maken heeft met een lage SES. Waarin ga je diegene [de buurtsportcoach] dan scholen?'***

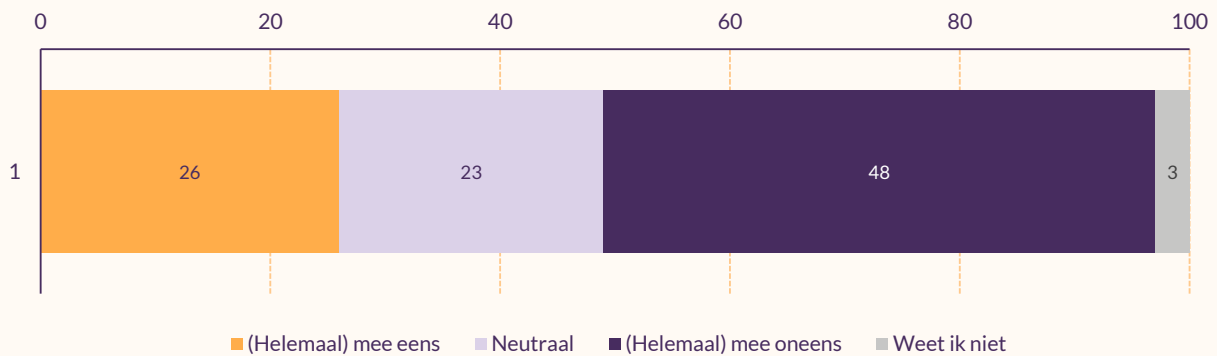
Ook van de verenigingsbestuurders geeft slechts 17 procent aan behoefte te hebben aan meer ondersteuning om mensen met een lage SES te laten deelnemen aan sport bij hun vereniging (niet in figuur).

Dat betekent niet dat buurtsportcoaches het niet moeilijk vinden om mensen met een lage SES te bereiken en begeleiden: een kwart (26%) geeft in de vragenlijst aan het persoonlijk moeilijk te vinden om mensen met een lage SES te laten deelnemen aan hun activiteiten (zie figuur 5.2).

Figuur 5.2

Buurtsportcoaches over de stelling: 'Ik vind het moeilijk om mensen met een lage sociaaleconomische status te laten deelnemen aan mijn sport-/beweegactiviteiten'

(in procenten, n=130)

Bron: Mulier Instituut/WIJbuurtsportcoaches, buurtsportcoachpanel, mei 2022.

Zowel bij buurtsportcoaches als bij verenigingsbestuurders ligt dus niet zozeer een scholingsbehoefte. Wel kan het volgens hen makkelijker worden om te werken met mensen met een lage SES door vaker en gestructureerder onderling ervaringen te delen.

De verenigingsbestuurders die wij spraken, laten weten dat zij erg gesteund en geholpen zouden zijn met een uitwisseling met andere verenigingen om van elkaar te leren. En ook een buurtsportcoach zegt: **'Wij zijn hier door schade en schande wijs geworden, en die ervaringen delen is wel heel nuttig.'** Een vorm van intervisie zouden zij heel goed en interessant vinden, want door zelf ervaring op te doen en ervaringen te delen leer je goed om te gaan met de doelgroep mensen met een lage SES.

Mensen met een lage sociaal-economische status betrekken

Mensen met een lage SES zijn vaak niet degenen die sportbeleid bedenken of sportactiviteiten organiseren. Slechts 2 procent van de ondervraagde buurtsportcoaches komt zelf uit die groep, en in slechts 4 procent van de verenigingen zit iemand met een lage SES in het bestuur. Het is dan ook nuttig voor beleidsmakers en aanbieders om mensen met een lage SES te betrekken bij hun werk, zodat wat ze doen aansluit bij de wensen en mogelijkheden van deze groep. In dit hoofdstuk bespreken we hoe beleidsmedewerkers sport, buurtsportcoaches en verenigingsbestuurders mensen met een lage SES betrekken bij sport en bewegen.

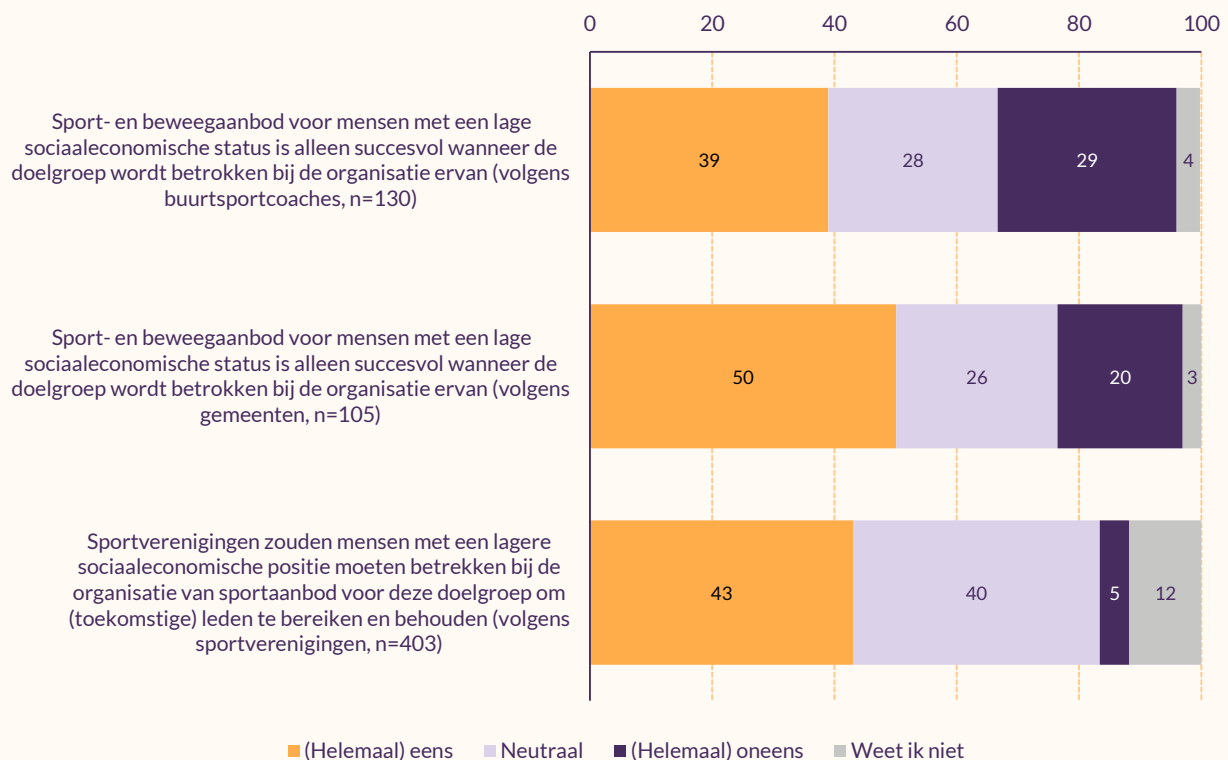
6.1 Perceptie van professionals op betrekken

Een aanzienlijk deel van de professionals/bestuurders ziet de noodzaak om mensen met een lage SES te betrekken, maar de meningen zijn wel wat verdeeld. Ruim twee vijfde (43%) van de verenigingsbestuurders vindt dat sportverenigingen mensen met een lage SES moeten betrekken bij de organisatie van sportaanbod voor deze doelgroep (zie figuur 6.1). De helft (50%) van de beleidsmedewerkers sport vindt het noodzakelijk om mensen met een lage SES te betrekken bij de organisatie van sportaanbod. Van de buurtsportcoaches is 39 procent het daarmee eens.

Figuur 6.1

Mening buurtsportcoaches, gemeenten en sportverenigingen over mensen met een lage sociaaleconomische status betrekken bij de organisatie van sport en bewegen

(in procenten)

Bron: Mulier Instituut/Vereniging Sport en Gemeenten (VSG), VSG-panel, september 2022; en Mulier Instituut/WIJbuurtsportcoaches, buurtsportcoachpanel, mei 2022.

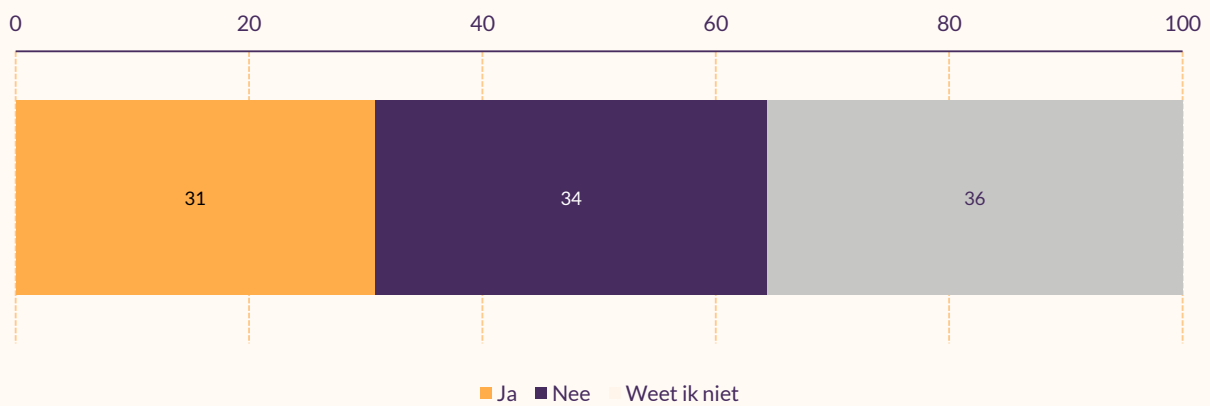
6.2 Betrekken bij het opstellen van gemeentelijk beleid

Niet iedere beleidsmedewerker sport die het belangrijk vindt mensen met een lage SES bij de organisatie van sport en bewegen te betrekken, doet dat zelf in de praktijk ook. Een derde (31%) van de beleidsmedewerkers geeft aan mensen uit deze doelgroep te betrekken bij het opstellen of uitrollen van beleid (figuur 6.2). Het vaakst gebruiken ze deze mensen als klankbord om ideeën en situaties aan voor te leggen. Enkelens betrekken ze bij het opstellen van beleidsplannen (niet in figuur). De beleidsmedewerkers sport die mensen met een lage SES betrekken, vinden veelal dat het nuttig is. Ze krijgen hierdoor inzicht in de ervaren belemmeringen en behoeften van deze mensen, wat van grote meerwaarde is voor succesvolle beleidsuitvoering.

Figuur 6.2

Aandeel gemeenten dat mensen met een lage sociaaleconomische status betreft bij het opstellen/uitrollen van beleid

(in procenten, n=93)

Bron: Mulier Instituut/Vereniging Sport en Gemeenten (VSG), VSG-panel, september 2022.

6.3 Betrekken door buurtsportcoaches

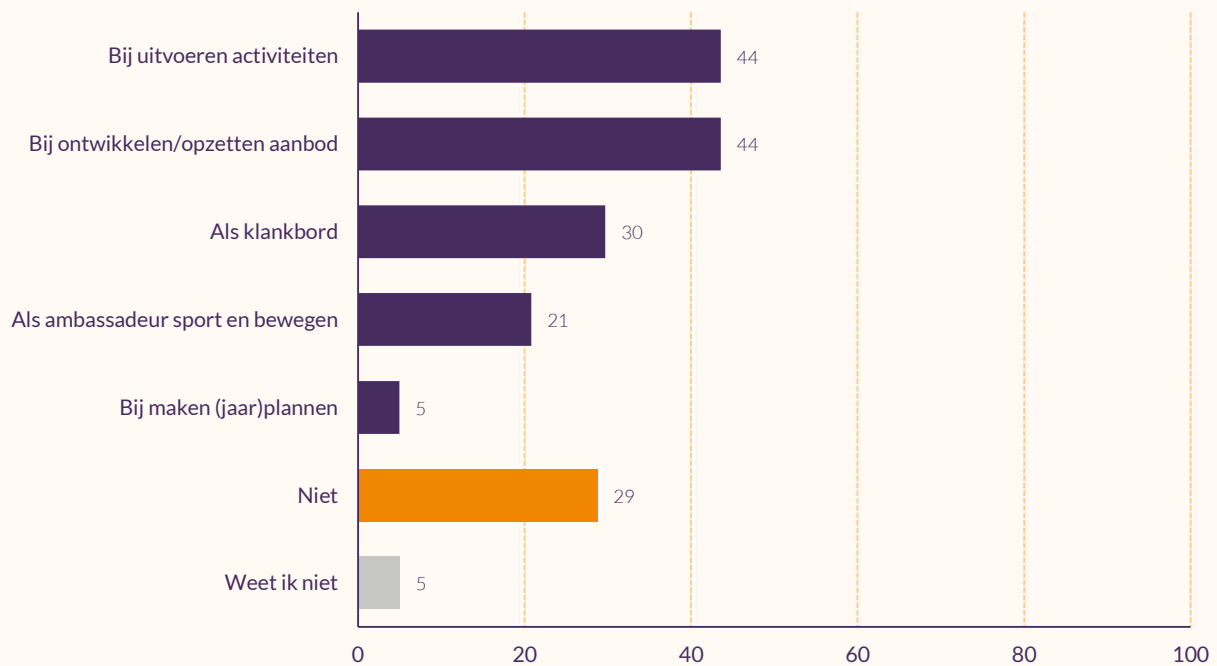
Van de buurtsportcoaches die de vragenlijst hebben ingevuld, zegt twee derde (66%) mensen met een lage SES te betrekken bij hun werkzaamheden. Zij doen dat op verschillende manieren (zie figuur 6.3). Het merendeel zet de mensen met een lage SES in bij het ontwikkelen en opzetten van aanbod en bij het uitvoeren van activiteiten (beide 44%). Slechts 5 procent betreft hen bij de start, namelijk bij het maken van (jaar)plannen.

Ook de buurtsportcoaches die mensen met een lage SES betrekken, zeggen veelal dat het nuttig is. In het intermezzo hieronder werken we een praktijkvoorbeeld uit een gemeente uit, waarin te lezen is hoe buurtsportcoaches mensen met een lage SES hebben betrokken bij sport- en beweegactiviteiten en hoe de professionals dit hebben ervaren.

Figuur 6.3

Manier waarop buurtsportcoaches mensen met een lage sociaaleconomische status betrekken bij het organiseren van sportaanbod voor deze groep

(in procenten, n=101)

Bron: Mulier Instituut/WIJbuurtsportcoaches, buurtsportcoachpanel, mei 2022.

Volgens de buurtsportcoaches die wij spraken, die allemaal werken met kinderen met een lage SES, is het betrekken van ouders een belangrijk thema. Ze willen ouders inspraak geven in hoe de sportactiviteiten eruitzien, om te zorgen dat ze tevreden zijn over het aanbod. Ouders zijn uiteindelijk degenen die beslissen of hun kind wel of niet naar een activiteit mag komen.

Thema's als veiligheid en weerbaarheid zijn belangrijke lessen die kinderen uit de sportlessen mee kunnen nemen in hun dagelijks leven. Daardoor durven kinderen in aandachtswijken misschien meer buiten te spelen.

Een praktijkvoorbeeld uit een gemeente

Wat was de aanleiding?

De gemeente wil in twee wijken de sport- en beweegdeelname van vrouwen tussen de 35 en 65 jaar stimuleren. De inwoners uit deze wijken hebben gemiddeld een lagere opleiding en lager inkomen dan inwoners uit andere wijken van de gemeente. En de sport- en beweegdeelname van vrouwen tussen de 35 en 65 jaar is lager dan die van andere inwoners uit de gemeente.

Hoe zijn de vrouwen betrokken?

De professionals die betrokken waren bij dit project, waaronder buurtsportcoaches, kregen bij de start de tijd en ruimte om de vrouwen te betrekken bij het opzetten van het sportaanbod (dit waren pilots). Inzicht krijgen in de behoeftes van de vrouwen uit de wijken stond hierbij centraal.

De professionals hebben daarvoor drie acties ondernomen:

- interviews met moeders op het schoolplein over hun sport- en beweeggedrag en -wensen;
- aansluiten bij een gezondheidsvoorlichting van een stichting die de belangen behartigt van islamitische volwassenen/ouderen in de gemeente om informatie op te halen over de beweegwensen van vrouwen;
- een brainstormsessie met vrouwen uit de wijk met als doel motieven en belemmeringen om te sporten en bewegen in kaart te brengen.

Hoe hebben de professionals deze werkwijze ervaren?

De professionals hebben het als waardevol ervaren om de vrouwen te betrekken bij het inrichten van sport- en beweegaanbod. Ze weten nu beter waar de wensen en behoeftes van de vrouwen liggen. De vrouwen zelf reageren positief en enthousiast op dat zij erbij betrokken worden. Een uitdaging was wel dat de vrouwen, eenmaal betrokken, graag snel van start wilden met het sport- en beweegaanbod, terwijl de organisatie nog niet zover was.

Voor sommige professionals was praten met – in plaats van over – de groep waarvoor ze aanbod ontwikkelden relatief nieuw. Deze manier van werken heeft ze doen inzien dat ze in veel trajecten waarbij ze aanbod voor een specifieke doelgroep ontwikkelen soms te makkelijk over 'de ander' spreken: ***'Het was echt een eyeopener voor een aantal. [...] Sommigen hadden een bepaalde manier – dat weet ik nog – van praten over mensen. Ik zei: "horen jullie nu wat je zegt?" Zij zaten een beetje zo te kijken van wat bedoelt ze. Dus ik ging herhalen zoals zij dingen zeiden. Dat was wel een mooi aangrijpingspunt.'***

Moeders aanspreken op het schoolplein over hun sport- en beweeggedrag en -wensen was volgens een van de professionals een bijzondere ervaring. Bijvoorbeeld om te merken dat de ene moeder makkelijker over dit thema praatte dan de andere. Om een variëteit aan moeders te spreken hebben de professionals erop gelet verschillende vrouwen aan te spreken: **'jong, oud, dik, dun, westers, niet-westers, alles zeg maar'**. De tijd om moeders te bevragen op het schoolplein was kort en daarmee een uitdaging.

In het proces van vrouwen aanspreken en betrekken hebben de professionals ervaren hoe belangrijk de rol van sleutelfiguren uit de wijk kan zijn. Via deze **'verbinders'**, zoals een van de professionals hen noemt, kunnen zij vrouwen bereiken die ze anders niet hadden bereikt. Bijvoorbeeld vrouwen die de Nederlandse taal minder goed spreken, maar die wel via een sleutelfiguur hun wensen en behoeften durven te delen.

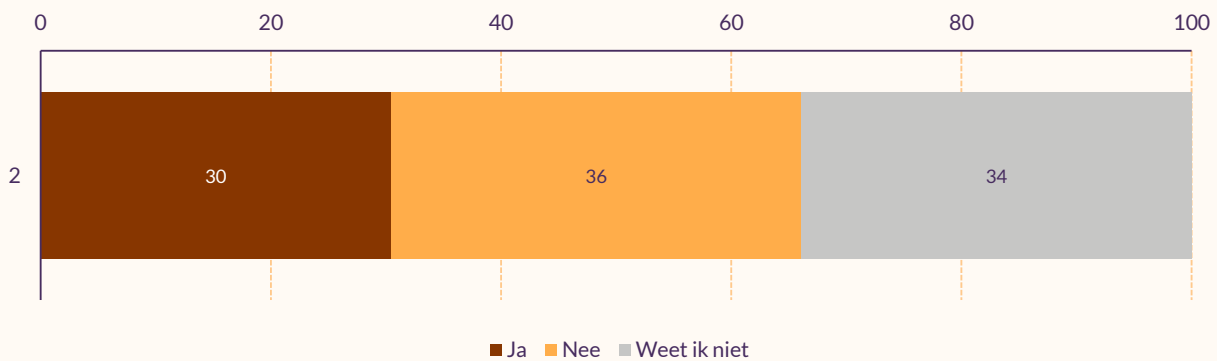
6.4 Betrekken als vrijwilliger bij sportverenigingen

Een derde (30%) van de verenigingen heeft vrijwilligers met een lage SES (zie figuur 6.4). Veelgenoemde vrijwilligerstaken die mensen met een lage SES vervullen op deze verenigingen zijn training geven, coachen, onderhoud, barmedewerker en commissielid. Slechts enkele van de ondervraagde verenigingen hebben een bestuurslid met een lage -SES-achtergrond.

Figuur 6.4

Aandeel verenigingen met vrijwilligers met een lage sociaaleconomische status

(in procenten; n=289)

Bron: Mulier Instituut, MI Verenigingspanel september/oktober 2022.

Vrijwilligers vinden en behouden is volgens de verenigingsbestuurders die wij spraken een lastige opgave. Dat is in het algemeen zo, maar dit geldt nog sterker voor mensen met lage SES. Dat komt met name doordat zij niet altijd bekend zijn met deze verenigingsgewoonte, zo zien de verenigingsbestuurders. Voor sommige mensen die vanuit hun eigen verleden of omgeving geen ervaring hebben met het verenigingsleven, is het uitvoeren van vrijwilligerstaken namelijk niet vanzelfsprekend.

Uit eerder onderzoek blijkt dat mensen met een lage SES zelf minder vaak deelnemen aan sport en bewegen en vaker ouders hebben die vroeger niet sportten (Van den Dool, 2022). Bij mensen met een lage SES is het aandeel dat de vrijwilligersgewoonte op een vereniging niet heeft meegekregen daardoor groter, zo ervaren de verenigingsbestuurders.

Daarnaast heeft een relatief grote groep van de mensen met een lage SES een andere moedertaal, waardoor er soms een taalbarrière is, zeggen de verenigingsbestuurders. Degenen die een taalbarrière ervaren, lijken zich onzekerder te voelen in het uitvoeren van vrijwilligerstaken.

Verenigingen hebben, uit eigen ervaring, ook wel oplossingen om juist de groep met een taalbarrière toch te betrekken. Het helpt om iemand van diezelfde achtergrond

mensen uit een andere cultuur en met een andere moedertaal te laten vragen om vrijwilligerswerk te doen.

Daarnaast vertelt een verenigingsbestuurder dat hij het zo toegankelijk mogelijk probeert te maken om mee te doen als vrijwilliger. **'Je vindt bijvoorbeeld niemand voor een hele zaterdag, maar als je het in blokken opknipt wil iemand vaak wel een uurtje achter de bar komen staan.'** Dat is nuttig voor zowel mensen met een lage als mensen met een hoge SES: er is geen beleid om specifiek mensen met een lage SES te betrekken als vrijwilliger. Maar omdat deze verenigingsbestuurder, die specifiek als taak heeft om vrijwilligers te werven en begeleiden, clubbreed zoekt, bereikt hij alle achtergronden.

Datzelfde geldt voor een andere verenigingsbestuurder, die vertelt dat zijn vereniging vrijwilligerswerk verplicht stelt: **'Als je competitie wil spelen in de leeftijd tot 18 jaar, dan moet je ouder een vrijwilligerstaak doen. Gebeurt dat niet, dan kunnen wij geen plek garanderen.'** Wel merkt deze verenigingsbestuurder dat de ouders die vrijwilligerswerk deden uit beeld verdwijnen zodra de jeugdleden ouder worden.

Conclusie & aanbevelingen

Er is op dit moment veel maatschappelijke aandacht voor sociaaleconomische-statusverschillen in de samenleving, ook bij het sporten/bewegen. In deze rapportage hebben we inzichtelijk gemaakt in hoeverre het lokale sport- en beweeglandschap specifieke aandacht heeft voor het bereiken en betrekken van mensen met een lage SES. In dit hoofdstuk beantwoorden we eerst de onderzoeksvragen en doen we daarna aanbevelingen.

Conclusie

1. In hoeverre is er binnen het lokale beleid (gemeentelijk sportbeleid en de inzet van buurtsportcoaches) aandacht voor mensen met een lage SES?

Negen op de tien gemeenten hebben beleidsdoelstellingen op het gebied van sport en bewegen voor mensen met een lage SES. Mede daarom zetten ze buurtsportcoaches ook vaak in voor de sportstimulering en -ondersteuning van mensen met een lage SES. Vier op de vijf buurtsportcoaches hebben hier uren voor, maar een ruime meerderheid bereikt daarnaast ook andere doelgroepen. Dit komt overeen met eerder onderzoek, waaruit bleek dat 10 procent van het totaal aan fte van buurtsportcoaches wordt ingezet voor mensen met een lage SES (Heijnen et al., 2022).

Dat buurtsportcoaches vaak een gevarieerdheid aan doelgroepen bereiken ligt ook aan het feit dat maatschappelijk kwetsbare groepen soms deel uitmaken van verschillende specifieke doelgroepen. Zo hebben mensen met een migratieachtergrond, ouderen, eenoudergezinnen en mensen met een beperking relatief vaak ook een lage SES én nemen zij relatief vaak niet deel aan sport en bewegen (Van den Dool, 2022).

Bij ongeveer de helft van de gemeenten die beleidsdoelstellingen hebben over sporten en bewegen voor mensen met een lage SES, vallen deze doelen onder het sportbeleid. Bij gemeenten in (zeer) stedelijke gebieden zijn deze doelstellingen vaker onderdeel van het sportbeleid, terwijl weinig tot niet-stedelijke gemeenten de doelstellingen vaker binnen andere beleidsdomeinen hebben geformuleerd. In kleinere gemeenten is sport veelal geen zelfstandig domein, maar onderdeel van bijvoorbeeld het gezondheidsbeleid of sociaal domein. Bovendien hebben grotere gemeenten meer middelen specifiek voor sport te besteden.

Een andere reden waarom veel gemeenten hun doelstellingen onder ander beleid hebben geschaard, kan zijn dat het sportdomein meer dan voorheen is gaan samenwerken met andere beleidsdomeinen (bijvoorbeeld op het gebied van preventie). Ook bij de inzet van buurtsportcoaches, die vaak worden ingezet om gemeentelijke beleidsdoelstellingen te helpen realiseren, is over de afgelopen paar jaar een stijging zichtbaar in de samenwerking tussen sport en zorgsectoren (Heijnen et al., 2022; Pulles et al., 2019).

Er zijn verschillende rapporten verschenen waarin wordt gepleit voor domeinoverstijgende samenwerkingen en die het succes ervan laten zien (o.a. Stukker & Van der Heijden, 2022; Duijvestijn et al, 2016). Vanaf 2023 stimuleert het ministerie van VWS gemeenten nog meer de samenwerking tussen gezondheid, sport, bewegen en sociale basis te zoeken met het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA). Voor mensen met een lage SES, waarbij in veel gevallen verschillende problemen en achterstanden spelen, kan zo'n integrale aanpak zorgen voor een passendere oplossing bij de individuele situatie.

2. Wat is de perceptie van gemeentelijke beleidsmakers en buurtsportcoaches van de belemmeringen die mensen met een lage SES ervaren om deel te nemen aan sport en bewegen en in hoeverre zetten zij daar met hun werkzaamheden op in?

Beleidsmakers en buurtsportcoaches zetten logischerwijs veel in op de belemmeringen die zij het belangrijkste achten (zoals 'gebrek aan geld', 'gebrek aan kennis/ervaring' en 'gebrek aan stimulans vanuit de sociale omgeving'). Maar er zijn beperkingen in wat er binnen hun mogelijkheid ligt en er spelen ook politieke of maatschappelijke belangen een rol in de gemaakte keuzes. Daardoor zijn er wel wat discrepanties te zien tussen inzet en perceptie (figuur 5).

Daarbij is het ook belangrijk te erkennen dat er vaak sprake is van meerdere onderling samenhangende belemmeringen bij één persoon (Stuij en Pulles, 2023). Dat bemoeilijkt het wegnemen van deze belemmeringen, want het pakket aan belemmeringen moet als geheel bekeken worden, maar verschilt wel individueel. De buurtsportcoaches die wij spraken zijn zich hiervan bewust en zeggen ook dat hiervoor een individuele benadering nodig is.

Het meest zetten beleidsmakers en buurtsportcoaches in op de belemmering 'gebrek aan geld' wegnemen. Dit doen ze op verschillende manieren, waaronder helpen met aanvragen bij bijvoorbeeld een fonds of een beweegactiviteit gratis/goedkoop maken. Maar uit onderzoek van Van den Dool (2022) blijkt dat slechts één op de drie mensen met een lage SES zelf betaalbaarheid als een belemmering noemt. Het is dus belangrijk om naast de werkzaamheden om sport en bewegen betaalbaarder te maken ook in te (blijven) zetten op andere belemmeringen.

Van den Dool (2022) beschrijft dat mensen met een lage SES zich vaak belemmerd voelen om te gaan sporten en bewegen door hun gezondheidsproblemen. Mensen met een lage SES hebben vaker dan mensen met een hoge SES een lichamelijke beperking of chronische aandoening. Dit zorgt er onder andere voor dat een relatief grote groep vaak te moe is om te sporten (Van den Dool, 2022).

Van de beleidsambtenaren sport en buurtsportcoaches zet minder dan de helft (respectievelijk 40% en 33%) gezondheidsproblemen in de top 5 van belangrijkste belemmeringen. De buurtsportcoaches die wij spraken krijgen wel regelmatig de opdracht hierop in te zetten, doordat gezondheid en leefstijl een veelbesproken thema is in de maatschappij.

Te veel verschil tussen de ervaren belemmeringen van mensen met een lage SES en de perceptie van beleidsmakers en buurtsportcoaches van deze belemmeringen zorgt ervoor dat belemmeringen te weinig worden weggenomen. Daarin schuilt het gevaar dat de ongelijkheid in sportdeelname tussen de verschillende SES-groepen niet kleiner wordt.

Een manier om de perceptie van professionals meer in lijn te brengen met de ervaringen van mensen met een lage SES is door als professional in gesprek te gaan met mensen met een lage SES. Buurtsportcoaches geven aan dat professionals met een uitvoerende functie, die regelmatig in contact staan met mensen met een lage SES, vaker een genuanceerder beeld hebben. Beleidsmakers en coördinatoren daarentegen staan verder van de doelgroep af. Als zij dat directe contact niet opzoeken, moeten ze afgaan op aannames en stereotypen die lang niet altijd kloppen.

3. Op welke manier bereiken en behouden sportverenigingen en buurtsportcoaches mensen met een lage SES?

Om mensen met een lage SES te bereiken richten verenigingen en buurtsportcoaches zich vaak op een specifieke wijk. Buurtsportcoaches spelen daarbij een belangrijke rol, omdat de buurtsportcoaches die worden aangesteld om mensen met een lage SES te betrekken bij sport en bewegen vaak ook in een specifieke aandachtswijk aan het werk zijn. In die wijken kunnen ze kinderen bijvoorbeeld bereiken op scholen of door activiteiten in de wijk te organiseren. Volwassenen zijn vaak moeilijker te vinden, maar door samenwerking te zoeken met partijen uit het sociale domein kan een vereniging of buurtsportcoach met mensen in contact komen die niet zelf naar de sport toe komen.

Wanneer mensen met een lage SES geënthousiasmeerd zijn om te komen sporten, kunnen verenigingen ze volgens de verenigingsbestuurders en buurtsportcoaches die wij spraken zo opnemen in de bestaande structuur. Slechts een kwart (28%) van de verenigingsbestuurders zegt specifieke aandacht te hebben voor (toekomstige) leden met een lage SES, terwijl de meeste verenigingen leden met een lage SES in hun gelederen hebben (63% wel, 16% niet, 21% weet het niet).

Uit onderzoek onder fitnesscentra (Van der Meijde et al., 2023) komt dat fitnesstrainers van mensen met 'een smalle beurs' wel tegen wat knelpunten aanlopen als het gaat om het begeleiden en betrokken houden van deze groep. Meer onderzoek is nodig om uit te zoeken in hoeverre trainers bij sportverenigingen deze knelpunten ook ervaren.

Om mensen met een lage SES te behouden wordt vaak gedacht aan het wegnemen van de financiële drempel. Zowel buurtsportcoaches als sportverenigingen geven aan mee te (kunnen) denken over de betaalbaarheid van sport. Buurtsportcoaches kunnen een aantal lessen gratis aanbieden en helpen bij een aanvraag bij een fonds dat sportlidmaatschap vergoed voor mensen met een inkomen onder een bepaalde grens. Sportverenigingen kunnen dit ook doen, en als dat allemaal niet meer kan in sommige gevallen de contributie van specifieke leden kwijtschelden.

Deze financiële drempels wegnemen kan echter als bekend is bij de professionals of vrijwilligers dat dit voor iemand een drempel is. Dat is lang niet altijd het geval, omdat ze niet naar deze achtergrond vragen bij (nieuwe) leden. Om elkaars privésituatie te (leren) kennen is de sociale component rondom sport en bewegen van belang, zo ervaren de verenigingsbestuurders die wij spraken.

Het blijft voor het bereiken en behouden van mensen met een lage SES van belang om niet alleen te focussen op de financiële belemmering, omdat dat meestal niet de enige is. Betrokkenen moeten breder kijken naar de situatie van een individu om het pakket van drempels weg te nemen. Dit laten verschillende studies ook zien, zoals een studie onder bi-culturele tienermeiden (Dopheide et al., 2023). In deze studie spelen naast geldgebrek ook zaken als geen zin, geen tijd en weinig ervaring met de sportwereld een rol.

4. In hoeverre worden mensen met een lage SES betrokken bij het opstellen van sportbeleid of de uitvoering van sport- en beweegactiviteiten?

Eén op de drie beleidsmedewerkers sport van gemeenten zegt mensen met een lage SES te betrekken bij het opstellen of uitrollen van beleid. Soms zetten ze mensen met een lage SES in als klankbord om ideeën en situaties aan voor te leggen of bij het uitrollen van beleidsplannen. Slechts één op de twintig beleidsmedewerkers betreft mensen met een lage SES bij het opstellen van beleidsplannen voor mensen met een lage SES.

Buurtsportcoaches, die de beleidsplannen (deels) uitvoeren, betrekken vaker mensen uit de doelgroep bij het organiseren van sport- en beweegaanbod (66%). Het vaakst doen zij dit bij het uitvoeren van activiteiten of het ontwikkelen van (nieuw) aanbod. Maar ook van de buurtsportcoaches betreft slechts één op de twintig mensen met een lage SES bij het opstellen van (jaar)plannen.

Voor sportverenigingen is vrijwilligerswerk een manier om leden met een lage SES te betrekken bij de sportvereniging, breder dan alleen het deelnemen aan trainingen en wedstrijden. Een derde van de verenigingen (30%) heeft vrijwilligers met een lage SES, een derde niet (36%) en een derde weet niet of hun vrijwilligers (ook) een lage-SES-achtergrond hebben (34%).

Volgens de verenigingsbestuurders die wij spraken is mensen met een lage SES betrekken als vrijwilliger soms lastig, omdat het verenigingsleven, en daarbij de gewoonte om een vrijwilligerstaak binnen de vereniging op te pakken, voor hen vaker onbekend is. Dat ligt aan de ervaring die mensen hebben met het verenigingsleven vanuit hun eigen sportdeelname en die van hun opvoeders. Mensen met een lage SES nemen zelf minder vaak deel aan sport en bewegen en hebben vaker ouders die vroeger niet sportten of ouders die niet in Nederland zijn opgegroeid (Van den Dool, 2022).

Veelgenoemde vrijwilligerstaken die mensen met een lage SES vervullen op deze verenigingen, zijn training geven, coachen, onderhoud, barmedewerker en commissielid. Slechts 4 procent van de verenigingen heeft een bestuurslid met een

lage-SES-achtergrond. Dat sluit aan bij de conclusie van Elling en Cremers (2022) dat bij sportverenigingen het streven naar diversiteit in kaderfuncties nog nauwelijks op de agenda staat en dat velen dit beschouwen als een luxeprobleem.

Het lijkt er dus op dat mensen met een lage SES weinig worden betrokken bij het maken van plannen rondom sport en bewegen voor hun eigen groep. Toch kan juist meedenken aan de voorkant belangrijk zijn om te zorgen dat de goede keuzes worden gemaakt en dat beleid of aanbod dat wordt ontwikkeld aansluit bij de mensen waarom het gaat (zie ook Stuij & Pulles, 2023). De ondervraagde buurtsportcoaches en beleidsmedewerkers sport die wel mensen met een lage SES betrekken, geven ook aan dat dit nuttig is.

Aanbevelingen

Op basis van dit onderzoek doen we verschillende aanbevelingen voor professionals om in de toekomst (nog) beter in staat te zijn mensen met een lage SES te laten participeren in de organisatie van sport en bewegen. We sommen deze op per groep professionals die hiermee aan de slag kan.

Aanbieders

- Betrek mensen met een lage SES bij het organiseren van sport en bewegen. Dit kan als vrijwilliger op een sportvereniging, als professional die sportles geeft in de wijk of op andere manieren. Deze mensen weten beter wat de behoeften zijn van mensen met een lage SES op het gebied van sport. Ook kunnen zij fungeren als rolmodel. Daarbij is het van belang niet uit het oog te verliezen dat binnen de doelgroep lage SES ook grote verschillen bestaan in belemmeringen en behoeften (onder andere door overlap met andere achtergronden zoals leeftijd, etniciteit of beperking). Door meerdere mensen met een lage SES te betrekken kunnen aanbieders ervoor zorgen dat het aanbod zo goed mogelijk aansluit op de vraag.
- Leg contact met andere sportaanbieders om ervaring uit te wisselen over het bereiken, betrekken en behouden van mensen met een lage SES. Daarbij kun je ook reflecteren op hoe vooroordelen en aannames doorwerken in het aanbod dat er nu is. Dit helpt om beter open te staan voor en om te gaan met specifieke onderwerpen die mensen met een lage SES raken, bijvoorbeeld het bespreekbaar maken van geldproblemen.

Beleidsmakers

- Betrek mensen met een lage SES bij het opstellen van beleid rondom sport en bewegen voor deze doelgroep. Bedenk daarbij goed dat binnen de doelgroep mensen met lage SES ook grote verschillen bestaan, doordat het geen homogene groep is in bijvoorbeeld leeftijd, etniciteit of beperking. Een diverse groep mensen met een lage SES betrekken helpt om meer onderling begrip te kweken tussen beleidsmakers en mensen met een lage SES over hun opvatting van sport en bewegen. Dat zorgt uiteindelijk voor beter en gericht beleid op dit thema. Uit dit rapport blijkt dat met name aan de voorkant (dus bij het schrijven van beleidsplannen) nog nauwelijks mensen

met een lage SES betrokken worden. Het is wel van belang dat beleidsmakers hulp krijgen (in de vorm van bijvoorbeeld scholing en ondersteuning) om dit voor elkaar te krijgen.

- Zorg voor verbinding tussen verschillende domeinen, zodat partijen van elkaar kunnen leren. Dit kan op beleidsniveau en/of op uitvoeringsniveau. Denk bij dat laatste bijvoorbeeld aan het uitwisselen van activiteitenplannen tussen buurtsportcoaches en maatschappelijk werkers, zodat ze kunnen zien of die goed op elkaar aansluiten.

Onderzoekers

- Bekijk in vervolgonderzoek dieper de werkingsmechanismen van waarom het in veel gevallen nog niet goed lukt mensen met een lage SES te betrekken. En wat het voor alle partijen oplevert om dit wel te doen. In dit onderzoek hebben we daarvoor een begin gemaakt, maar verdieping is noodzakelijk om hier in de praktijk goed mee aan de slag te kunnen.
- Leg in vervolgonderzoek de resultaten uit dit onderzoek voor aan mensen met een lage SES zelf. Voor dit rapport hebben we verenigingsbestuurders, buurtsportcoaches en gemeentebambtenaren gevraagd naar hun ervaringen. Daarnaast hebben we wel gebruik gemaakt van andere onderzoeken waarin de doelgroep bevraged is om ook wat van hun perceptie toe te voegen, maar meer informatie over de ervaringen en wensen van de doelgroep zelf is nodig om ze nog beter in te kunnen zetten.
- Kijk in vervolgonderzoek ook naar andere soorten sportaanbieders. Naast sportverenigingen en buurtsportcoaches zijn er namelijk vele commerciële en anders georganiseerde sportaanbieders waar mensen met een lage SES actief (kunnen) zijn. Fitnesscentra, dans- en vechtsportscholen en zwembaden zijn bijvoorbeeld grote sportaanbieders waar potentieel ook veel mensen met een lage SES kunnen sporten en bewegen. De manier waarop deze sportaanbieders zijn georganiseerd kan zorgen voor andersoortige aanpakken en knelpunten (zoals bij fitnesscentra uit het onderzoek van Van der Meijde et al. (2023), waar samenwerking met de zorg en gemeenten soms lastig was door het commerciële imago van de fitnessaanbieder).
- Reflecteer ook als onderzoeker op je eigen perceptie van mensen met een lage SES. Deze perceptie heeft invloed op de manier waarop je jouw onderzoek insteekt en erover rapporteert. En net als bij de buurtsportcoaches en beleidsmedewerkers sport in deze studie heeft dat weer consequenties. Het is goed om je daarvan bewust te zijn.

Bronnen

- De Boer, W. I. J., Mierau, J. O., Schoemaker, J., Viluma, L., & Koning, R. H. (2021).
The impact of the Covid-19 crisis on socioeconomic differences in physical activity behavior: Evidence from the Lifelines COVID-19 cohort study. *Preventive Medicine*, 153.
- De Kinderombudsman (2017).
Alle kinderen kansrijk. Het verbeteren van de ontwikkelingskansen van kinderen in armoede. Geraadpleegd op 23 december 2022, op <https://www.kinderombudsman.nl/publicaties/rapport-alle-kinderen-kansrijk>
- Delaney, L., & Keaney, E. (2005).
Sport and social capital in the United Kingdom: Statistical evidence from national and international survey data. *Dublin: Economic and Social Research Institute and Institute for Public Policy Research*, 32, 1-32.
- Dopheide, M., Dellas, V., & Stuij, M. (2023).
Bi-culturele tienermeiden en hun ouders over geldzorgen en niet sporten. Mulier instituut.
- Duijvestijn, P., Van Berkel, D., Puyt, E., & Schouten, L. (2016).
Beter benutten van sport in het sociaal domein. Inspiratiedocument met stappenplan. DSP en Sportservice Noord-Holland.
- Elling, A., & Cremers, R. (2022).
Diversiteit in kaderfuncties sportbonden en clubs. Mulier Instituut.
- Fitters, R., & Hoekman, R. H. A. (2019).
Sportdeelname van volwassenen met laag inkomen. Mulier Instituut.
- Grubben, M., & Hoekman, R. H. A. (2021).
Sociale ongelijkheid in sportdeelname. Mulier Instituut.
- Heijnen, E., Van Stam, W., Gómez Berns, A., & Vrieswijk, S. (2022).
Monitor Brede Regeling Combinatiefuncties 2022. Mulier Instituut.
- Kenniscentrum Sport en Bewegen (2019).
Waarom niet bewegen slecht is voor de gezondheid. Geraadpleegd op 2 januari 2023, op <https://www.allesoversport.nl/thema/gezonde-leefstijl/waarom-niet-bewegen-slecht-is-voor-de-gezondheid/>

- ☞ **Kemmis, S.** (2006).
Participatory action research and the public sphere. *Educational action research*, 14(4), 459-476.
- ☞ **Kok, A. A. L.** (2022).
Sociaal-economische positie: méér dan een achtergrondkenmerk in de psychiatrie. Essay. *Tijdschrift voor psychiatrie*, 64.
- ☞ **Kompas Volksgezondheid Noord- en Oost-Gelderland** (z.d.).
Sociaaleconomische status. GGD. Geraadpleegd op 23 december 2022, op <https://www.kvnog.nl/onderwerpen-voorst/bevolking-voorst/sociaaleconomische-status>
- ☞ **Kunst, A. E., Dalstra, J. A. A., Bos, V. Mackenbach, J. P., Otten, F. W. J., & Geurts, J. J. M.** (2005).
Ontwikkeling en toepassing van indicatoren van sociaal-economische status binnen het Gezondheidsstatistisch Bestand. Universitair Medisch Centrum Rotterdam & Centraal Bureau voor de Statistiek.
- ☞ **Ledwith, M., & Springett, J.** (2010).
Participatory practice. The Policy Press.
- ☞ **Ooms, L., Van den Dool, R., & Elling, A.** (2020).
Psychische gezondheid, bewegen en sport. Mulier Instituut.
- ☞ **Ooms, L., Dellas, V., & Van Lindert, C.** (2018).
Borging Sportimpulsprojecten ronde 2014. Mulier Instituut.
- ☞ **Pharos** (2022).
Infosheet/maart 2022.
- ☞ **Pulles, I., Van Eldert, P., & Van der Poel, H.** (Reds.) (2022).
De gevolgen van coronamaatregelen voor de sportsector. Mulier Instituut.
- ☞ **Pulles, I., Van Stam, W., Heijnen, E., & Van Lindert, C.** (2019).
Monitor Brede Regeling Combinatiefuncties 2019. Mulier Instituut.
- ☞ **Reitsma, M., Hoogendam, A., De Kwaasteniet, R., & Van der Poel, H.** (Reds.) (2022).
Monitor Sportakkoord 'Sport verenigt Nederland'. De oogst van het sportakkoord. Mulier Instituut.
- ☞ **Stuij, M.** (2022).
Beweeggedrag hangt samen met sociale ongelijkheden. Sociale Vraagstukken.

- **Stuij, M.** (2015).
Habitus and social class: a case study on socialisation into sports and exercise. *Sport, Education and Society*, 20(6), 780-798.
- **Stuij, M., & Pulles, I.** (2023).
Bewoners in aandachtswijken sporten minder. Kennis- en innovatiescan WP1. Mulier Instituut.
- **Stukker, N., & Van der Heijden, B.** (2022).
Breng Nederland samen met ons in beweging. BMC.
- **Ministerie van VWS, VSG, VNG, & NOC*NSF** (2018).
Nationaal Sportakkoord 2018-2022. Sport Verenigt Nederland. Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS).
- **Ministerie van VWS, VSG, VNG, NOC*NSF, & POS** (2022).
Hoofdlijnen Sportakkoord II. Sport versterkt. Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS).
- **Van den Dool, R.** (2022).
Deelname sport en bewegen van mensen met een lage sociaaleconomische status. Mulier Instituut.
- **Van den Dool, R.** (2023).
Verklaring verschil sportdeelname naar opleiding. Mulier Instituut.
- **Van der Meijde, L., Sparreboom, C., & Stuij, M.** (2023).
Tussenevaluatie Fitness Loont: fitness voor mensen met een smalle beurs. Mulier instituut.
- **Van Stam, W.** (2022).
Sport en bewegen voor een betere mentale gezondheid. Vijf vragen over hoe sport en bewegen ingezet kan worden om de mentale gezondheid te bevorderen. Sport en Strategie.
- **Van Stam, W., & Van den Dool, R.** (2020).
Sociaaleconomische status en deelname aan sport en bewegen van volwassenen. Mulier Instituut.
- **Van Stam, W., Van den Dool, R., & Elling, A.** (2021).
Sport- en beweeggedrag van kinderen en jongeren naar sociaaleconomisch milieu. Mulier instituut.
- **Zumbuehl, M., & Dillingh, R.** (2020).
Ongelijkheid van het jonge kind. Centraal Planbureau.

ZonMw (2022).

MOOI in Beweging. Geraadpleegd op 3 februari 2023, op <https://www.zonmw.nl/nl/onderzoek-resultaten/sport-en-bewegen/programmas/programma-detail/missiegedreven-oi-sport-en-bewegen/>

Bijlage – verschillen in deelnamecijfers

Wekelijks sporten

De sportdeelname van mensen met een lage SES is lager dan die van mensen met een hogere SES. Van de volwassenen² met een lage SES sport een kwart (25%) wekelijks, terwijl van de volwassenen met een hoge SES bijna drie kwart wekelijks sport (71%; Van den Dool, 2022). De hoogst voltooide opleiding lijkt hierbij een belangrijkere rol te spelen dan de hoogte van het inkomen (Van Stam & Van den Dool, 2020; Van den Dool, 2023).

Mensen met een hoge SES zijn vaker lid van een sportvereniging (29%) en hebben vaker een abonnement voor een zwembad of sportschool (37%) dan mensen met een lage SES (respectievelijk 8% en 12%; Van den Dool, 2022). Uit hetzelfde rapport blijkt een relatie tussen verschillen in sportdeelname en de sociale omgeving waarin iemand is opgegroeid en nu leeft. Bij mensen met een lage SES deden zowel de vader als de moeder vroeger (toen de persoon in kwestie opgroeide) veel minder vaak aan sport dan bij mensen met een hoge SES. Datzelfde geldt voor de eventuele partner op dit moment: bij mensen met een lage SES sport de partner veel minder vaak dan bij mensen met een hoge SES.

Ook bij kinderen en jongeren is er een verschil in sportdeelname tussen hoge en lage SES (Van den Dool, 2022; Van Stam et al., 2021). Voor alle leeftijdsgroepen zien we dat ook de jeugd uit lage-SES-gezinnen minder vaak wekelijks sport dan jeugd uit hoge-SES-gezinnen. Voor kinderen (6-11 jaar)³ is dit respectievelijk 58 procent om 87 procent. Van de jongeren (12-17 jaar)⁴ uit de gezinnen met een laag gezinsinkomen sport wekelijks 59 procent, ten opzichte van 86 procent van de jongeren uit gezinnen met een hoog gezinsinkomen. Van de jongvolwassenen (18-25 jaar)⁵ sport 50 procent van de laagopgeleiden wekelijks, tegenover 76 procent van de hoogopgeleiden.

² Voor volwassenen is de SES hier gemeten aan de hand van inkomen en hoogst voltooide opleiding.

³ Voor kinderen (6-11 jaar) is de SES van het gezin gemeten aan de hand van het gezinsinkomen en het opleidingsniveau van de ouders.

⁴ Voor jongeren (12-17 jaar) is alleen gezinsinkomen bekend en niet het opleidingsniveau van de ouders, dus de percentages hier zijn alleen gebaseerd op het gezinsinkomen.

⁵ Van jongvolwassenen (18-25 jaar) zijn geen gezinsgegevens bekend. Omdat zij vaak nog bezig zijn met hun opleiding, zijn daarnaast ook de gegevens over hoogst voltooide opleiding niet toereikend. Daarom zijn de hier genoemde percentages gebaseerd op de hoogst gevolgde opleiding (op dit moment of in het verleden).

Voldoen aan de beweegrichtlijnen⁶

De beweegdeelname van mensen met een lage SES is vaak lager. Eén op de drie volwassenen² met een lage SES voldoet aan de beweegrichtlijnen (33%), tegenover 59 procent van de volwassenen met een hoge SES (Van den Dool, 2022). Ook als we kijken naar onderdelen van die beweegrichtlijnen, zien we dat volwassenen met een lage SES dit minder doen dan volwassenen met een hoge SES: wekelijks fietsen (respectievelijk 47% en 65%) en wekelijks wandelen (respectievelijk 66% en 80%).

Ook bij de jeugd is er een verschil in beweegdeelname tussen hoge en lage SES (Van den Dool, 2022; Van Stam et al., 2021). Kinderen (6-11 jaar)³ uit een lage-SES-gezin voldoen iets vaker aan de beweegrichtlijnen (61%) dan kinderen uit een hoge-SES-gezin (56%). Dat komt doordat kinderen uit een gezin met lage SES meer tijd besteden aan fietsen/lopen in de vrije tijd en buitenspelen dan kinderen uit een gezin met hoge SES.

Bij 12-17 jarigen⁴ blijkt juist dat jongeren van de gezinnen met een laag gezinsinkomen minder vaak aan de beweegrichtlijnen voldoen dan jongeren uit gezinnen met een hoog gezinsinkomen (respectievelijk 27% en 45%). Bij jongvolwassenen (18-25 jaar)⁵ zien we eenzelfde beeld als bij de jongeren: 44 procent van de laagopgeleide jongvolwassenen voldoet aan de beweegrichtlijnen, tegenover 65 procent van de hoogopgeleide jongvolwassenen.

Opvallend is dus dat bij kinderen tot 12 jaar de lage-SES-groep meer beweegt, terwijl dit vanaf 12 jaar (net als bij volwassenen) andersom lijkt te zijn. Dit heeft waarschijnlijk enerzijds te maken met de manier van bewegen en anderzijds met de meetmethode:

- Genoeg bewegen kan op meerdere manieren. Kinderen met een lage-SES-achtergrond spelen meer buiten; kinderen met een hoge-SES-achtergrond sporten vaker wekelijks (onder andere bij een sportclub). Wel of niet voldoen aan de beweegrichtlijnen hangt af van een combinatie van beweegmanieren. Als een kind naar de middelbare school gaat, wordt actief buitenspelen over het algemeen minder en zoeken jongeren vaak andere vrijetijdsbestedingen. Daarbij valt bij jongeren uit een lage-SES-gezin een groter deel van de manieren om te bewegen weg, omdat zij dit meer deden.
- We moeten voorzichtig zijn met de conclusie dat er een omslagpunt ligt rond 12 jaar. Dat komt door de manier van meten van de deelnamecijfers. In de vragenlijsten waarop deze cijfers gebaseerd zijn (de Gezondheidsenquête en de Leefstijlmonitor-aanvullend Bewegen en ongevallen, CBS) worden namelijk voor kinderen tot 12 jaar andere beweegactiviteiten meegenomen om de beweegrichtlijnen te bepalen dan voor jongeren vanaf 12 jaar. Tegelijkertijd zijn de beweegrichtlijnen voor jongeren (12-17 jaar) hetzelfde als die voor kinderen (6-11 jaar), maar anders dan die voor (jong)volwassenen

⁶ De beweegrichtlijnen geven een indicatie van hoeveel een persoon moet bewegen om in goede gezondheid te leven. Ze zeggen hoeveel iemand minimaal matig intensief moet bewegen en hoe vaak iemand spier- en botversterkende oefeningen moet doen. Zie voor meer informatie: www.beweegrichtlijnen.nl.

(18+ jaar). Het is moeilijk te bepalen wat de invloed van deze meetmethoden is op de waargenomen verschillen.

Wikke van Stam
w.vanstam@mulierinstituut.nl

Vicky Dellas